

[Raport]

Nie Bądź
Głuchy
na Kulturę

www.kulturagluchych.pl

Analiza profilu uczestnictwa w kulturze osób niesłyszących w Polsce - Raport cząstkowy przygotowany na podstawie wyników badań kwestionariuszowych

MIĘDZY USZAMI

KRAKOWSKA FUNDACJA ROZWOJU
EDUKACJI NIESŁYSZĄCYCH
IM. MARKA MAZURKA

lider projektu:

far beyond business

partner projektu:

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

dofinansowanie:

© Copyright by: “Między Uszami” Krakowska Fundacja Rozwoju Edukacji Niestyszających im. Marka Mazurka, Kraków 2014

© Copyright by: Bartosz Kosiński – Far Beyond Business, Kraków 2014

ISBN 978-83-63278-30-4

Redakcja merytoryczna:

Ewa Mazurek

Autorzy:

Franciszek Czech

Bartosz Kosiński

Krzysztof Wąchal

Wydawca:

Bartosz Kosiński – Far Beyond Business

Ul. Św. Filipa 23/3

31-150 Kraków

www.farbb.com

“Między Uszami” Krakowska Fundacja Rozwoju Edukacji Niestyszających im. Marka Mazurka

Ul. Salwatorska 5/8

30-109 Kraków

www.miedzyuszami.pl

Projekt okładki:

Tomasz-Jerzy Tumidajewicz

Skład i łamanie:

Piotr Kulig

Publikacja współfinansowana przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Programu Obserwatorium Kultury

Spis treści

1. Wprowadzenie.....	4
2. Cel badań.....	5
3. Konceptualizacja.....	7
4. Opis metody badawczej	
4.1 Charakterystyka metody.....	12
4.2 Uzasadnienie doboru metody.....	13
4.3 Koncepcja zastosowania metody.....	14
4.4 Dobór próby.....	14
4.5 Przeprowadzenie wywiadów.....	16
5. Analiza wyników	
5.1 Telewizja i Internet.....	17
5.2 Czytelnictwo.....	25
5.3 Odwiedzanie instytucji kultury.....	29
5.4 Uczestnictwo w Kulturze Głuchych.....	31
5.5 Ocena oferty kulturalnej.....	36
5.6 Podsumowanie.....	40
6. Wnioski. Rekomendacje wynikające z badań sondażowych.....	42

1. Wprowadzenie

Niniejszy raport cząstkowy został opracowany w ramach projektu „Nie Bądź Głuchy na Kulturę” realizowanego w ramach Programu Obserwatorium Kultury. Przedstawia profil uczestnictwa w kulturze osób niesłyszących na podstawie analizy wyników ponad 800 ankiet indywidualnych przeprowadzonych wśród społeczności g/Głuchych w całym kraju. Kwestionariusz ankiety zawierał 33 pytania otwarte i zamknięte. Każde pytanie odnosiło się do jednego zagadnienia. Kwestionariusz opracowano w języku polskim i w tym języku respondent mógł sam udzielać odpowiedzi. Istniała również równoległa wersja ankiety w języku migowym i opcja wypowiedzi w tym języku, ponieważ specjalnie przeszkoleni ankieterzy legitymowali się biegłą znajomością obu języków. Ponieważ nie istnieje centralny rejestr osób niesłyszących w Polsce, który postużyłby za operat i pozwoliłby wylosować próbę do badań, zdecydowano się na przeprowadzenie badań na dużej ogólnopolskiej próbie dobranej w sposób kwotowy. Podstawą doboru były takie cechy społeczno-demograficzne jak wiek, płeć oraz wielkość miasta zamieszkania. Z powodu braku danych o rozkładzie wskazanych cech społeczno-demograficznych całej populacji głuchych zdecydowano się arbitralnie przyjąć względnie równe kwoty, aby mieć możliwość porównywania sytuacji osób g/Głuchych w poszczególnych kategoriach. Podczas analizy zebranych danych okazało się, że pod wieloma względami istnieją podobieństwa w uczestnictwie w kulturze ogółu Polaków, jak i społeczności g/Głuchych. Podobnie jak w całym społeczeństwie polskim, tak i wśród osób niesłyszących telewizja pozostaje podstawowym medium uzyskiwania informacji, rozrywki i uczestnictwa w kulturze, choć zdecydowanie największą przeszkodą w pełniejszym uczestnictwie w kulturze jest brak napisów i tłumaczeń na język migowy.

2. Cel badań

Głównym celem badań w ramach projektu „Analiza szans i barier dla uczestnictwa głuchych w życiu kulturalno-artystycznym” jest:

WIELOASPEKTOWA ANALIZA UCZESTNICTWA W KULTURZE OSÓB NIESŁYSZĄCYCH Z UWZGLĘDNIENIEM BARIER I SZANS STWARZANYCH WRAMACH ŚRODOWISKA INSTYTUCJONALNEGO

W ramach celu głównego wyróżnione zostały trzy cele szczegółowe:

Cel szczegółowy 1.

Analiza obowiązujących w Polsce ram instytucjonalnych oraz podejmowanych przez instytucje publiczne i pozarządowe inicjatyw wpływających na aktywność kulturalną osób niesłyszących.

Cel szczegółowy 2.

Określenie profilu uczestnictwa w kulturze osób niesłyszących.

Cel szczegółowy 3.

Charakterystyka cech dystynktywnych twórczości artystycznej osób niesłyszących i wyznaczenie kanonu tej twórczości.

Niniejszy raport cząstkowy odnosi się do celu szczegółowego 2., w którego obrębie skonstruowano następujące pytania badawcze:

- Jaki jest profil uczestnictwa (intensywność i różnorodność) w kulturze głównego nurtu osób niesłyszących?
- Czy i w jakim stopniu udział w poszczególnych formach kultury zależy od takich zmiennych jak płeć, wiek, miejsce zamieszkania, wykształcenie?
- Jakie bariery uczestnictwa w kulturze głównego nurtu wskazują osoby niesłyszące? (raz głusi – definicja – raz niesłyszący)
- Jaki jest poziom uczestnictwa w kulturze tworzonej przez osoby niesłyszące i dla osób niesłyszących?

- Jakie bariery uczestnictwa w kulturze tworzonej przez osoby niesłyszące i dla osób niesłyszących wskazują sami zainteresowani?
- Jaki jest poziom i formy aktywnego uczestnictwa w kulturze osób niesłyszących?
- Jakie przeszkody w aktywnym uczestnictwie w kulturze wskazują osoby niesłyszące?

Podsumowując można stwierdzić, że analiza danych zebranych w oparciu o przedstawione pytania pozwoli uzyskać informacje o dwóch zasadniczych kwestiach: jak kształtują się wybrane aspekty uczestnictwa w kulturze osób niesłyszących oraz jakie czynniki (zwłaszcza bariery) warunkujące uczestnictwo w kulturze dostrzegają sami zainteresowani. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że są to pierwsze tak szeroko zakrojone badania nad uczestnictwem osób Głuchych w kulturze w Polsce. Plan badań zakłada bowiem ogólną diagnozę sytuacji w sferze kultury Głuchych nie w jednym z miast czy regionów, lecz w całym kraju.

3. Konceptualizacja

Kultura¹ Głuchych – odnosi się do społeczności Głuchych użytkowników języka migowego i jest wyrazem poczucia tożsamości i przynależności do tej wspólnoty. Termin ten używany jest zarówno w sensie antropologicznym, jak i politycznym.

O przynależności do Kultury Głuchych decyduje przede wszystkim znajomość języka migowego i posługiwanie się nim z pełną świadomością jego specyfiki oraz akceptacja środowiska niesłyszących wraz z jego systemem wartości i bogactwem kulturowym. Warunkiem przynależności do Kultury Głuchych jest poczucie wspólnoty z innymi niesłyszącymi.

Specyfika systemu wartości Kultury Głuchych przejawia się w postrzeganiu głuchoty. To, co dla osób z zewnątrz jest niepełnosprawnością, chorobą czy kalectwem wymagającym naprawy, przez samych Głuchych postrzegane jest co najmniej jako rzecz normalna, jeśli nie wartość sama w sobie. Z ich punktu widzenia Głuchota jest sposobem życia, elementem tożsamości. Postrzegają siebie jako członków mniejszości językowej, a swoją sytuację porównują do sytuacji innych grup mniejszościowych. Członkowie Kultury Głuchych akceptują określanie siebie jako niepełnosprawnych jedynie dla potrzeb ustaw i przepisów dotyczących osób niepełnosprawnych. Jest to szczególnie charakterystyczne dla młodszej generacji niesłyszących, którzy są bardziej świadomi swej tożsamości niż starsi głusi. Młodzi uważają się za ludzi normalnych, którzy „tylko nie słyszą”.

Większość osób głuchych rodzi się w rodzinach słyszących. Ich dostęp do języka migowego i Kultury Głuchych jest uzależniony od perspektywy jaką przyjmą rodzice. Im perspektywa będzie bardziej medyczna, tym większe szanse na to, że dziecko poddane zostanie leczeniu operacyjnemu (wszczepienia implantu ślimakowego), uczone będzie mowy werbalnej i posłane zostanie do szkoły masowej. Dlatego przeważająca część głuchych dopiero w późniejszym wieku sama podejmuje decyzje o przyłączeniu się do Kultury Głuchych. Wiąże się to także z wyborem języka migowego jako podstawowego środka komunikacji.

Proces włączania w Kulturę Głuchych ma miejsce w szkołach dla głuchych (najczęściej z internetem) albo w wieku późniejszym poprzez kontakty z rówieśnikami. Zewnętrznym przejawem realizacji Kultury Głuchych jest organizowanie różnego rodzaju wydarzeń dla Głuchych np. plenerów malarskich czy imprezy okolicznościowe tj. Dzień Głuchego. Inne przejawy to: kluby Głuchych

¹ Kultura to pojęcie wieloznaczne. W tym wypadku jednak interesować nas będzie kultura jako całościowy materiałny i duchowy dorobek ludności, narodu, epoki historycznej.

(np. sportowe) wspólnoty przykościelne konferencje (w Polsce cykl konferencji „Głusi Mają Głos”), wybory Deaf Miss, zjazdy, spotkania o charakterze artystycznym (np. łódzkie Dni Kultury Głuchych) czy ruch Deaflympics.

Przynależność do środowiska Głuchych nie jest równoznaczna z byciem członkiem Kultury Głuchych. Środowisko Głuchych jest pojęciem szerszym i obejmować może np. słyszących członków rodzin czy osoby słabosłyszące. Przynależność do środowiska Głuchych nie oznacza konieczności codziennego komunikowania się wyłącznie w języku migowym, natomiast Głuchota w sensie kulturowym zakłada taką właśnie strategię komunikacyjną.

Kultura Głuchych przejawia się także w odkrywaniu historii Głuchych czy w zaangażowanej działalności artystycznej. **Sztuka Głuchych** (ang. Deaf Art) jest to sztuka Głuchych artystów, odnosząca się do ich doświadczeń. Jest ona przestrzenią wspólnej identyfikacji społecznej oraz służy Głuchym twórcom do poszukiwań związanych z własną tożsamością czy kulturowym konfliktem ze Słyszącymi. Charakterystycznymi motywami sztuk wizualnych są m.in. **oczy i dłonie jako symbole migowej komunikacji** w przeciwieństwie do ucha, które jest symbolem głuchoty stworzonym przez słyszących. Oprócz wszelkiego rodzaju sztuk wizualnych, sztuka Głuchych to także teatr czy film oraz związane z językiem migowym opowieści (ang. *storytelling*).

Na obecnym etapie badań nad Kulturą Głuchych nie można jednoznacznie stwierdzić czy istnieje jedna uniwersalna Kultura Głuchych, czy też są różne „narodowe” Kultury Głuchych. Jej kształt zależy od lokalnych warunków oraz od rozwoju technologii komunikacyjnych tj. Internet czy telefonia komórkowa. Dzięki nim rozmowa w języku migowym nie wymaga już fizycznej bliskości, a Kultura Głuchych upowszechnia się coraz szerzej dzięki filmom czy videoblogom dostępnym w sieci. Rozwojowi Kultury Głuchych sprzyja również to, iż zdecydowana większość osób niesłyszących zawiera małżeństwa również z osobami niesłyszącymi.

Obecnie najważniejszymi tematami dyskursu w obrębie Kultury Głuchych są:

- prawo do edukacji w języku migowym;
- zagrożenie dla Kultury Głuchych płynące ze strony dynamicznie rozwijającej się technologii (implanty ślimakowe, odkrycie genu głuchoty);
- lingwistyczne badania nad językiem migowym;
- zagrożenie asymilacją i integracją ze społecznością słyszących, które prowadzą do rozdzielania poszczególnych członków Kultury Głuchych, uniemożliwiania procesów transmisji kulturowej i rozwoju języka migowego, a w konsekwencji do całkowitej akulturacji;

- walka z dyskryminacją, której skutki w Polsce to m.in. trudności w znalezieniu dobrze płatnej pracy, utrudniony dostęp do informacji, niski poziom wykształcenia, co w konsekwencji prowadzić może do niskiego statusu materialnego.

Na podstawie:

opracowania Magdaleny Dunaj (Polski Związek Głuchych)

Lucyna Długołęcka, Głusi jako mniejszość kulturowa, „Świat Ciszy” V, VI 2002, s. 16-18.

Netografia:

- www.fundacjakokon.pl – strona Fundacja Promocji Kultury Głuchych KOKON
- www.wfdeaf.org – strona World Federation of the Deaf
- www.deaflympics.com – strona ruchu Deaflympics

Osoba głucha/Głucha – w trakcie badań używać będziemy określenia „osoba głucha/Głucha” w dwóch wariacjach – głucha (pisana małą literą) i Głucha (wielką literą). Szerszym znaczeniem jest „osoba głucha” pisana małą literą. Tutaj rozumieć będziemy osoby głuche, jako posiadające fizyczne, wrodzone lub nabyte, deficyty biologiczne uniemożliwiające (lub w znacznym stopniu utrudniające) słyszenie. Natomiast przez osoby Głuche pisane wielką literą, rozumieć będziemy osoby słyszące lub niesłyszące, identyfikujące się z subkulturą/społecznością niesłyszących. W związku z tym osoba niesłyszająca nie identyfikująca się ze środowiskiem osób Głuchych będzie określana jako osoba głucha małą literą (czyli posiadająca uszkodzony organ słuchu). Natomiast osoba słyszająca lub niesłyszająca, która identyfikuje się ze społecznością osób niesłyszających będzie określana jako osoba Głucha pisana wielką literą.

Głuchoniemy – określenie to nie będzie wykorzystywane w odniesieniu do osób głuchych/Głuchych, gdyż jest ono odbierane jako pejoratywne. Uważa się, że nazwa ta podwójnie stygmatyzuje niesłyszącego, jako człowieka bez języka, niesłyszącego i niemówiącego. Głusi tymczasem komunikują się bez problemu, mają własny język wizualno-przestrzenny, niefoniczny.

Niesłyszący – tego określenia będziemy używać zamiennie z określeniem „osoba głucha” pisane małą literą, czyli w odniesieniu do osób posiadających fizyczny deficyt narządów słuchu.

Uczestnictwo w kulturze – na potrzeby badań zostaje przyjęta definicja Andrzeja Tyszki, który twierdzi, że uczestnictwo w kulturze to „wszelki kontakt człowieka z wytworami kultury oraz zachowaniami kulturowymi, a tym samym bezpośredni lub pośredni kontakt z innymi ludźmi. Kontakt ten polega na używaniu wytworów kultury, na przyswajaniu i odtwarzaniu tkwiących w nich

wartości, na podleganiu obowiązującym w kulturze wzorom, ale także na tworzeniu nowych jej wytwórców i wartości oraz zachowań”².

Język migowy/migany – język migowy to język naturalny, charakteryzujący się użyciem kanału wzrokowego, to język wizualno-przestrzenny. W Polsce używa się Polskiego Języka Migowego. Nie należy mylić Polskiego Języka Migowego (PJM) z Systemem Językowo-Migowym (SJM). Ten pierwszy jest językiem naturalnym. Głusi rodzice w kontaktach ze swoimi głuchymi dziećmi posługują właśnie tym językiem. Natomiast System Językowo-Migowy wywodzi się bezpośrednio z polskiego języka fonicznego i jest systemem językowym stworzonym sztucznie. Istotą systemu jest wspomaganie wyraźnej wypowiedzi dźwiękowo-artykulacyjnej znakami migowymi. Mimo że system jest uważany także za odmianę języka migowego, jego podstawę stanowi polszczyzna foniczna. Język migany to nazwa migowej części Systemu Językowo-Migowego, nie stanowi on samodzielnego środka komunikacji. Używanie SJM jest związane z utrudnieniami i ograniczeniami wynikającymi z jego sztucznego charakteru, nie oferuje on takiej swobody budowania wypowiedzi, jak język naturalny.

Osoba z niepełnosprawnością – Zgodnie z ustawą o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 2011, Nr 127, poz. 721 z późn. zm.), definicja osoby niepełnosprawnej brzmi: „Niepełnosprawnymi są osoby, których stan fizyczny, psychiczny lub umysłowy trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza bądź uniemożliwia wypełnianie ról społecznych, a w szczególności ogranicza zdolności do wykonywania pracy zawodowej”³.

Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 roku - Karta Praw Osób Niepełnosprawnych uznaje: „osoby niepełnosprawne, czyli osoby, których sprawność fizyczna, psychiczna lub umysłowa trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia życie codzienne, naukę, pracę oraz pełnienie ról społecznych”⁴.

Sejm RP w Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych stwierdza, iż zgodnie z normami prawnymi i zwyczajowymi, osoby niepełnosprawne nie mogą podlegać dyskryminacji oraz mają prawo do niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia, czyli:

- dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym;
- dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej, a także do świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnospraw-

² M. Golka, Socjologia kultury, Warszawa: WN Scholar, 2007, s. 122.

³ Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 2011, Nr 127, poz. 721 z późn. zm.), <http://isip.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20111270721>

⁴ Karta Praw Osób Niepełnosprawnych, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WMP19970500475>

ności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny;

- dostępu do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną;
- nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej;
- pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych;
- pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga – prawa do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych;
- zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględnienia tych kosztów w systemie podatkowym;
- życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym: dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej, swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu, dostępu do informacji, możliwości komunikacji międzyludzkiej;
- posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska oraz konsultowania z nim wszelkich projektów aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych;
- pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb.

W trakcie realizacji niniejszego projektu badawczego zdecydowaliśmy się używać określenia „osoba z niepełnosprawnością”, zamiast „osoba niepełnosprawna”. Wynika to z coraz powszechniejszej opinii, że określenie „osoba niepełnosprawna” stygmatyzuje daną jednostkę jako nie w pełni wartościową. Określenie „osoba z niepełnosprawnością” buduje wizerunek człowieka w pełni wartościowego, dla którego niepełnosprawność stanowi barierę utrudniającą, lub uniemożliwiającą wykonywanie określonych czynności.

Artysta – osoba tworząca (wykonująca) przedmioty materialne, lub utwory niematerialne mające cechy dzieła sztuki. Nie ograniczamy pojęcia „artysty” do twórców profesjonalnych, ani nie precyzujemy kategorii wiekowych. Dzieło sztuki rozumiemy jako każdy fakt artystyczny zdolny wywołać przeżycie estetyczne.

4. Opis metody badawczej

4.1 Charakterystyka metody

Indywidualne wywiady kwestionariuszowe są jedną z istotniejszych technik badawczych stosowanych w naukach społecznych. Prowadzenie badań przy pomocy kwestionariusza polega na zebraniu odpowiedzi na zawarte w kwestionariuszu pytania. Kwestionariusz może być przekazany respondentowi do samodzielnego wypełnienia bądź wypełniany przez ankietera, który odczytuje poszczególne pytania oraz zaznacza wskazane przez respondenta odpowiedzi.

Można wyróżnić dwa podstawowe rodzaje pytań, występujących w kwestionariuszach. Pierwszy – jak to ma miejsce w przeważającej ilości wypadków – pytania zamknięte, które wymagają zaznaczenia – w przypadku wywiadu wypełnianego samodzielnie przez respondentów - lub przyporządkowania odpowiedzi respondentów przez ankietera do odpowiedzi podanych w kafeterii, czyli zestawie możliwych do wyboru odpowiedzi. Analiza w przypadku pytań zamkniętych polega w pierwszej kolejności na określeniu częstości występowania poszczególnych odpowiedzi. Na tej podstawie można wnioskować o rozkładzie jakiejś cechy w badanej populacji (analiza jednozmiennowa) bądź o korelacjach pomiędzy wybranymi cechami (analiza wielozmiennowa).

Drugi rodzaj pytań występujących w badaniach kwestionariuszowych to pytania otwarte, w których prosi się respondenta o wypowiedź własnymi słowami na dany temat. W tym wypadku kwestionariusz przybiera cech metody jakościowej, wówczas do analizy stosuje się zwykle klucz kategoryzacyjny, który pozwala na uchwycenie najczęściej powtarzających się wątków. Analiza wyników nie odbiega zasadniczo od analizy indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI).

Badania kwestionariuszowe są metodą, w której stosunkowo duży nacisk położony jest na samo narzędzie badawcze. Dlatego ze szczególną ostrożnością należy podchodzić do projektowania kwestionariusza, który przed przystąpieniem do badań właściwych powinien zostać przetestowany na mniejszej próbie (badanie pilotażowe), gdyż nawet doświadczony badacz (osoba konstruująca kwestionariusz) może nie przewidzieć wszystkich możliwości działania narzędzia w praktyce.

Zaletą badań kwestionariuszowych jest przede wszystkim to, że pozwalają one zebrać informacje o dużej populacji. Badania tego typu należą do standaryzowanych technik badawczych, co oznacza, że dzięki zadawaniu tych samych pytań w tej samej kolejności wszystkim respondentom

otrzymuje się porównywalne dane. Ponadto badania prowadzone przy użyciu kwestionariusza cechują się dużą rzetelnością, która przejawia się podobnymi rezultatami w przypadku powtórzenia próby.

Badania kwestionariuszowe posiadają jednak również słabe strony. Przede wszystkim wymóg standaryzacji, który sprawia, że subtelne różnice w odpowiedziach respondentów mogą zostać niedostrzeżone i zaliczone do tej samej kategorii. Ponadto respondenci mogą różnie rozumieć tak samo brzmiące pytania, a stosowanie kwestionariusza nie pozwala o to szczegółowo dopytać. Z tego powodu badania kwestionariuszowe sprawdzają się przede wszystkim w projektach, w których ustala się częstotliwość wykonywania określonych czynności oraz opinię na temat nieskomplikowanych problemów powierzchownej wiedzy o rzeczywistości społecznej. Podsumowując można powiedzieć, że mocną stroną badań kwestionariuszowych jest ich rzetelność, a do słabych stron tego rodzaju badań niewątpliwie należy trafność, czyli dokładność pomiaru badanej cechy.

4.2 Uzasadnienie wyboru metody

Do osiągnięcia Celu szczegółowego 2., czyli określenia profilu uczestnictwa w kulturze osób niesłyszących, postanowiono wykorzystać dwie komplementarne techniki badawcze (zasada triangulacji). Po pierwsze, zastosowano badania kwestionariuszowe, które, zgodnie z tym co zostało stwierdzone powyżej, nadają się dobrze do ustalenia podstawowych charakterystyk dużej badanej zbiorowości, a zatem i cech uczestnictwa w kulturze całej populacji osób niesłyszących w Polsce. O tym, że badania kwestionariuszowe są odpowiednie do określenia profilu uczestnictwa w kulturze najlepiej świadczy fakt, że wcześniej wielokrotnie właśnie w ten sposób badano udział w kulturze. Należy zaznaczyć, że projektując badania dotyczące uczestnictwa w kulturze zespół odwoływał się do wcześniejszych projektów badawczych mających na celu ustalenie cech uczestnictwa w kulturze poszczególnych kategorii społecznych (m.in. osób w wieku powyżej 55 lat⁵, mieszkańców Gdańska⁶, czy całej Polski⁷). Pozwoliło to wykorzystać w badaniach przeprowadzonych wśród osób g/Głuchych standardowe rozwiązania i „nie wyważać otwartych drzwi”. Zwykłe sposoby uczestnictwa w życiu kulturalnym są powszechnie znane (czytanie książek, odwiedzanie instytucji kultury, bywanie na wydarzeniach kulturalnych itd.). W celu odpowiedzi na pytanie badawcze należy natomiast określić, które z dostępnych możliwości wybierają najczę-

⁵ <http://badania-w-kulturze.mik.krakow.pl/2012/11/19/uczestnictwo-w-kulturze-z-przynajmniej-55-latami-doswiadczen/>

⁶ Uczestnictwo w kulturze mieszkańców Gdańska oraz ocena gdańskich instytucji kultury (Raport z Badań Socjologicznych), Pracownia Realizacji Badań Socjologicznych, Uniwersytet Gdański, 2004.

⁷ Uczestnictwo ludności w kulturze w 2009 roku, GUS, Warszawa, 2012; Uczestnictwo w Kulturze mieszkańców Polski, Kancelaria Sejmu Biuro Studiów i Ekspertyz, Warszawa 2003.

ściej osoby niesłyszące. Chodzi zatem o zebranie prostych informacji na dany temat. Do tego celu najlepiej nadaje się odpowiednio skonstruowany kwestionariusz złożony z pytań zamkniętych, posiadający adekwatną kafeterię. W celu zbadania przyczyn wybierania określonych form uczestnictwa w życiu kulturalnym, bądź też bierności w tej sferze, stosowanie pytań zamkniętych wydaje się nieadekwatne, ponieważ badacz musiałby umieścić w kafeterii wszystkie możliwe powody, co w praktyce jest rzeczą niewykonalną. Dlatego kwestionariusz posiada również szereg pytań otwartych, w których osoby badane mogą się swobodnie wypowiedzieć.

4.3 Charakterystyka narzędzia

Ze względu na sytuację respondentów, którymi są osoby niesłyszące, kwestionariusz został przygotowany tak, by można było go rozwiązywać na dwa sposoby. Po pierwsze w formie „papier-ołówek”, w języku polskim przeznaczonym do samodzielnego wypełniania przez respondentów. Po drugie, kwestionariusz wypełniany przez ankietera, porozumiewającego się z respondentem językiem migowym. Niezbyt powszechna jest świadomość, że dla części osób niesłyszących od urodzenia, które porozumiewają się za pomocą języka migowego, język polski jest językiem obcym, którym nie posługują się płynnie. Pod wpływem sugestii ekspertów pracujących z osobami g/Głuchymi w trakcie badań przyjęto niestandardowe rozwiązanie, które miało na celu jak najlepszą komunikację z respondentami.

Kwestionariusz składa się z 33 pytań zamkniętych i otwartych. Szczególną uwagę zwrócono na konstrukcję pytań, by uniknąć błędów mogących wpłynąć na jakość wyników. Zadbano, by każde z pytań dotyczyło jednego zagadnienia (by nie pytać o kilka rzeczy na raz i nie wprowadzać tym samym respondentów w błąd). Starano się konstruować pytania jednoznaczne, powszechnie zrozumiałe, pozbawione form przeczących, wartościowania oraz sugerowania odpowiedzi. Zamieszczona kafeteria spełnia dwa podstawowe wymogi: jest rozłączna (odpowiedzi nie zachodzą na siebie) oraz jest wyczerpująca (zawiera wszystkie możliwe odpowiedzi). Postarano się również o skonstruowanie jasnych reguł przejścia między pytaniami. Przed przystąpieniem do badań właściwych przeprowadzone zostały badania pilotażowe na próbie 14 osób niesłyszących.

4.4 Dobór próby

Przeprowadzenie reprezentatywnych badań wśród osób niesłyszących w Polsce nastrocza pewnych problemów. Przede wszystkim, nie istnieje centralny rejestr osób niesłyszących w Polsce, który posłużyłby za operat i pozwoliłby wylosować próbę do badań. Różne lokalne spisy (np. członków organizacji niesłyszących) są niepełne (z powodu wolontarystycznego udziału w tego

rodzaju organizacjach) do pewnego stopnia sprzeczne (z powodu różnych definicji głuchoty) oraz trudno dostępne (ponieważ zawierają informacje wrażliwe o stanie zdrowia). W takiej sytuacji zdecydowano się na przeprowadzenie badań na dużej ogólnopolskiej próbie dobranej w sposób kwotowy, w której podstawą doboru były takie cechy społeczno-demograficzne jak wiek, płeć oraz wielkość miasta zamieszkania. Z powodu braku danych o rozkładzie wskazanych cech społeczno-demograficznych całej populacji głuchych (W różnych źródłach podaje się, że w Polsce mieszka od 30 tysięcy do 100 tysięcy osób głuchych i około miliona osób z mniejszym ubytkiem słuchu) i przyjmując założenie, że mogą one się różnić od danych dotyczących całej populacji Polski (np. nadreprezentacja głuchych może występować wśród osób starszych, a Głuchych wśród osób młodszych) zdecydowano się arbitralnie przyjąć względnie równe kwoty, aby mieć możliwość porównywania sytuacji osób g/Głuchych w poszczególnych kategoriach. Zdecydowano, że w każdym województwie przeprowadzone zostanie 50 wywiadów, co łącznie dawało 800 respondentów (ostatecznie zebrano 801 kwestionariuszy) w całym kraju. Przyjęto również, że połowa danych zebranych zostanie wśród kobiet, a połowa wśród mężczyzn oraz w trzech porównywalnych kategoriach wiekowych. Ostatecznie kwestionariusze wypełniło lub na pytania odpowiedziało 400 kobiet i 401 mężczyzn. 273 respondentów (34%) było w wieku poniżej 36 roku życia, 259 miało między 36 a 55 lat (32%), a 268 (33%) miało więcej niż 55 lat (1 osoba nie odpowiedziała na pytanie o wiek). Największa liczba respondentów mieszkała w dużych miastach (za takie uznano te z ludnością powyżej 75 tysięcy) – 47% oraz w miastach średniej wielkości (między 20 a 75 tysiącami mieszkańców) – 33%. Najmniej respondentów pochodziło z małych miasteczek i wsi (do 20 tysięcy mieszkańców) – 20 mieszkańców.

W celu znalezienia respondentów spełniających przyjęte kryteria doboru kwotowego (osoby niesłyszące w określonym wieku, określonej płci, z miasta określonej wielkości w danym województwie) zatrudniono 8 koordynatorów regionalnych (Lublin, Łódź, Kraków, Poznań, Przemyśl, Trójmiasto, Warszawa, Wrocław) znających język migowy. Dzięki temu do respondentów docierały osoby znające środowisko oraz mające kontakty z instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz osób niesłyszących, koordynatorzy mieli jednak precyzyjne wytyczne uniemożliwiające przeprowadzenie badań wyłącznie wśród swoich znajomych (np. określona liczba respondentów z danego miasta – na jedną gminę/dzielnice miejską może przypaść nie więcej niż 10 ankiet – lub w danych przedziałach wiekowych). Każdy z koordynatorów regionalnych przeszedł dwudniowe szkolenie, na którym szczegółowo omówione zostały zasady rekrutacji oraz zbierania danych (prowadzenia wywiadu).

Podsumowując należy stwierdzić, że próba nie spełnia wymogów reprezentatywności. Z powodu braku operatu oraz precyzyjnych informacji o liczebności i cechach społeczno-demograficznych

badanej populacji trudno o określenie w jaki sposób próba odzwierciedla cechy populacji. Jednocześnie jednak, ze względu na dużą próbę tej trudnej do ustalenia populacji można wyciągnąć ostrożne wnioski o ogólnych trendach dotyczących uczestnictwa w kulturze osób niesłyszących, zwłaszcza jeżeli odpowiedzi respondentów są w danej kwestii jednoznaczne. Badania pozwalają również na porównywanie, w jakim stopniu pewne typy uczestnictwa w kulturze są charakterystyczne dla poszczególnych grup respondentów. W obecnych warunkach trudno o precyzyjniejsze badania na temat uczestnictwa w kulturze osób niesłyszących. Z powodu braku innych badań niniejszy projekt pozwala przynajmniej zwrócić uwagę na charakterystyczne cechy uczestnictwa w kulturze osób niesłyszących.

4.5 Przeprowadzenie wywiadów

Dwa możliwe sposoby wypełniania kwestionariusza (przez respondenta lub ankietera) sprawiają, że rola ankietera zmienia się w zależności od tego, czy respondent będzie chciał samodzielnie wypełnić kwestionariusz, czy też będzie wolał odpowiadać na pytania odczytywane przez osobę przeprowadzającą wywiad.

Jako że istnieje możliwość samodzielnego rozwiązywania kwestionariusza przez respondenta, zadbano o zamieszczenie dokładnej instrukcji udzielania odpowiedzi. Rola ankietera w tym wypadku sprowadza się do dostarczenia kwestionariusza zrekrutowanemu uprzednio respondentowi i odpowiedzi na ewentualne pytania z jego strony, dotyczące badania oraz sposobu wypełniania kwestionariusza. Znaczenie ankietera zyskuje na ważności w sytuacji, gdy respondent woli odpowiadać na pytania zadawane w języku migowym. Ankieter powinien wówczas zadbać przede wszystkim o dokładne odczytywanie pytań.

Bezpośrednia obecność ankietera przy wypełnianiu kwestionariusza zapewnia wysoki poziom kompletności zwracanych kwestionariuszy – ankieter każdorazowo przegląda zwrócony kwestionariusz, sprawdzając czy jakieś pytania nie pozostały bez odpowiedzi. Jeśli ma to miejsce, wówczas prosi respondenta o uzupełnienie luk. Wypełnianie kwestionariuszy przez respondentów w obecności ankietera generuje mniej trafne wyniki jedynie wówczas, gdy poruszane tematy są z jakiegoś powodu trudne, kontrowersyjne, osobiste itp. Badanie sposobów uczestnictwa w kulturze nie jest obciążone tym problemem, dlatego postanowiono, że bezpośrednia obecność ankietera podczas wypełniania kwestionariuszy będzie jak najbardziej wskazana (uzyska się znacznie mniejszy poziom niekompletnych kwestionariuszy niż np. w wypadku ankiet pocztowych).

5. Analiza wyników

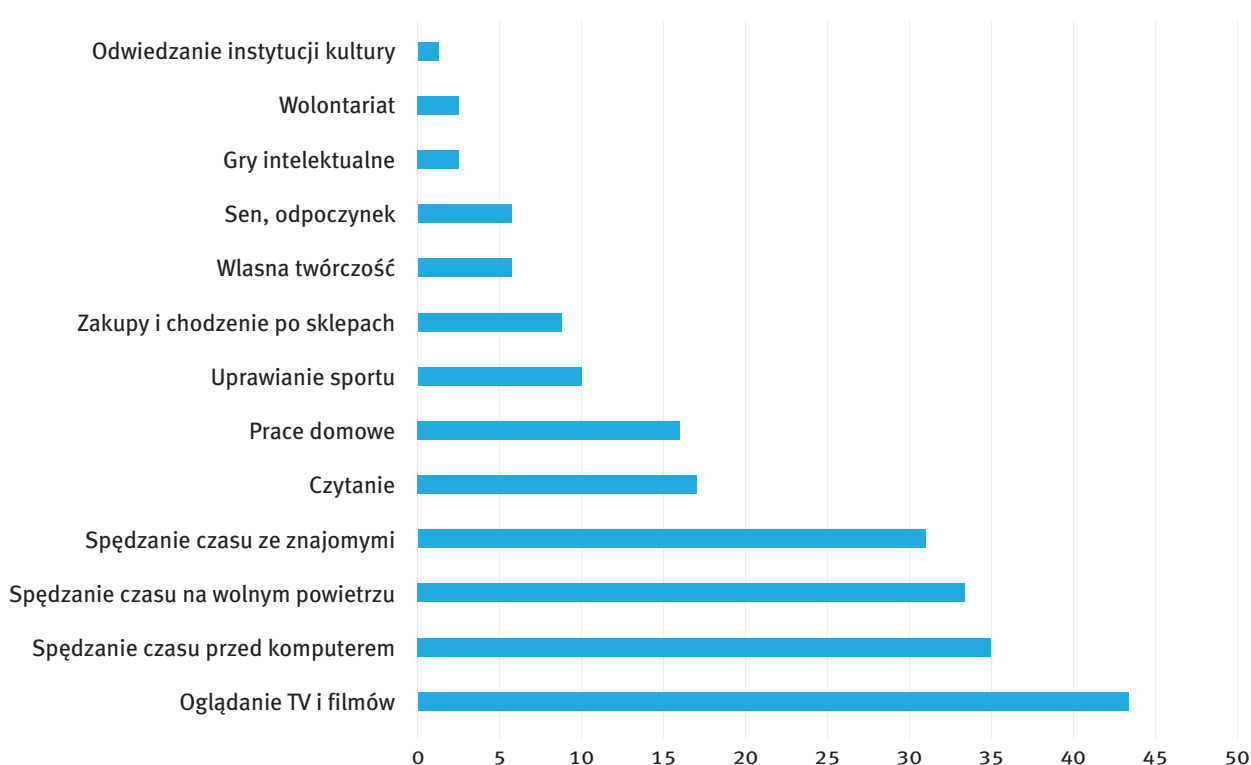
5.1 Telewizja i internet

Pierwszym pytaniem badawczym, na które miały pozwolić odpowiedzieć dane zebrane w ramach badań kwestionariuszowych było określenie, jaki jest profil uczestnictwa (intensywność i różnorodność) osób niesłyszących w kulturze głównego nurtu. Szereg pytań kwestionariuszowych dotyczyło tego zagadnienia. Pierwsze z nich miało charakter otwarty, aby nie sugerować odpowiedzi i zorientować się, jak sami respondenci określają, co lubią robić w czasie wolnym (pytanie 2.). Tego rodzaju pytanie pozwala określić, które ze sposobów spędzania czasu wolnego są na tyle istotne albo częste, że respondent wymienia je samodzielnie. Jak to zazwyczaj się dzieje w przypadku pytań otwartych, respondenci wskazywali bardzo różne sposoby spędzania wolnego czasu. Na etapie analiz danych odpowiedzi te zostały podzielone (proces kategoryzacji) na dwanaście grup: oglądanie telewizji lub filmów (tu nie wliczano wyjść do kina), spędzanie czasu przed komputerem, czytanie (zarówno prasy jak i książek), spędzanie czasu ze znajomymi i rodziną (także takie odpowiedzi jak: imprezowanie, „wyjście na kawę z przyjaciółką”), prace domowe (w ogródku i na działce, zajmowanie się samochodem, „lubię gotować”), odpoczynek („leżę na łóżku”, sen, drzemka), spędzanie czasu na wolnym powietrzu (spacery, wyprowadzanie psa, wycieczki), uprawianie sportu, zakupy i chodzenie po sklepach, gry i zabawy intelektualne oraz zręcznościowe (rozwiązywanie krzyżówek, sudoku, modelarstwo, orgiami, gra w karty czy szachy), pomoc innym i wolontariat w organizacjach pozarządowych (zazwyczaj na rzecz środowiska głuchych), odwiedzanie instytucji kultury (kino, teatr, balet, wystawy), twórczość własna (malowanie, robienie zdjęć, montowanie filmów na komputerze, grafika komputerowa, taniec). Część odpowiedzi trudno było zaliczyć do którejś z wymienionych kategorii (np. „zbieram przepisy kulinarne, improwizuję, zbieram inspiracje wnętrza”). Wykres 1. przedstawia częstotliwość wykonywania poszczególnych czynności w czasie wolnym.

Z danych przedstawionych na wykresie wynika, że cztery sposoby spędzania czasu wolnego są zdecydowanie najpopularniejsze. Przez około 1/3 badanych zostały wskazane: oglądanie programów telewizyjnych i filmów (43%), spędzanie czasu przed komputerem (35%), spędzanie czasu na wolnym powietrzu (33%), spotkania ze znajomymi i członkami rodziny (31%). Podobnie jak w innych badaniach okazuje się, że telewizja i Internet są najpopularniejszymi mediami, za pomocą których poznaje się obecnie świat. Oczywiście na podstawie tego pytania nie można wnio-

skować, o tym, co konkretnie osoby niesłyszące robią w czasie spędzonym przed komputerem albo przed telewizorem. Więcej wniosków na ten temat można wyciągnąć z analizy odpowiedzi na inne pytania. Niemniej jednak odpowiedzi na to pytanie pozwalają potwierdzić zaobserwowaną również w innych badaniach hierarchię sposobów uczestnictwa w kulturze, w której telewizja i Internet są głównymi mediami daleko wyprzedzającymi czytelnictwo oraz odwiedzanie instytucji kultury.

Wykres 1. Sposób spędzania czasu wolnego

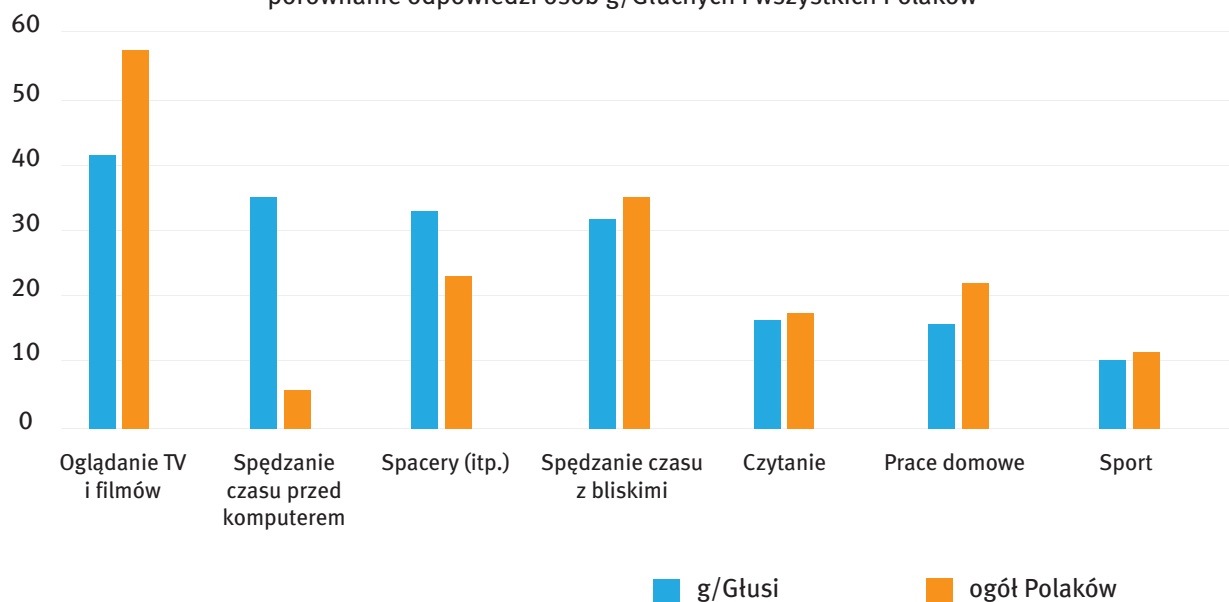

Warto zwrócić uwagę, że zebrane dane dotyczące sposobów spędzania wolnego czasu w najważniejszych punktach są zbliżone do danych o czasie wolnym wszystkich Polaków⁸. Raport Czas Wolny Polaków opublikowany przez CBOS w 2010 roku był przeprowadzony w nieco odmienny sposób (respondenci wskazywali do trzech czynności z podanej listy). Wynika z niego, że podobnie jak w przypadku g/Głuchych, najwięcej Polaków spędza czas oglądając telewizję albo filmy na posiadanych w domu nośnikach. Największe różnice występują w przypadku używania komputera. Wśród osób głuchych ten sposób spędzania czasu wolnego wskazało 35% badanych, a w całej populacji tylko 6%. Być może różnice te wynikają z faktu, że badania CBOS-u przeprowadzone były 4 lata temu, co ma znaczenie, gdyż używanie komputera i Internetu rośnie w ostatnich latach szybko i jest charakterystyczne zwłaszcza dla osób młodych. Również niedoreprezentowanie mieszkańców wsi w badaniach prowadzonych wśród niesłyszących mogło mieć znaczenie, gdyż

⁸Czas wolny Polaków, Komunikat z badań BS/133/2010, 2010, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2010/K_133_10.PDF (17.06.2014)

wśród tej grupy korzystanie z komputera wciąż jest mniej rozpowszechnione. Niemniej jednak wyniki mogą również świadczyć o ważnej roli komputera i Internetu jako środka komunikacji w tej rozproszonej społeczności osób, która komunikuje się w sposób wizualny (wiadomości tekstowe, listy elektroniczne kamery internetowe).

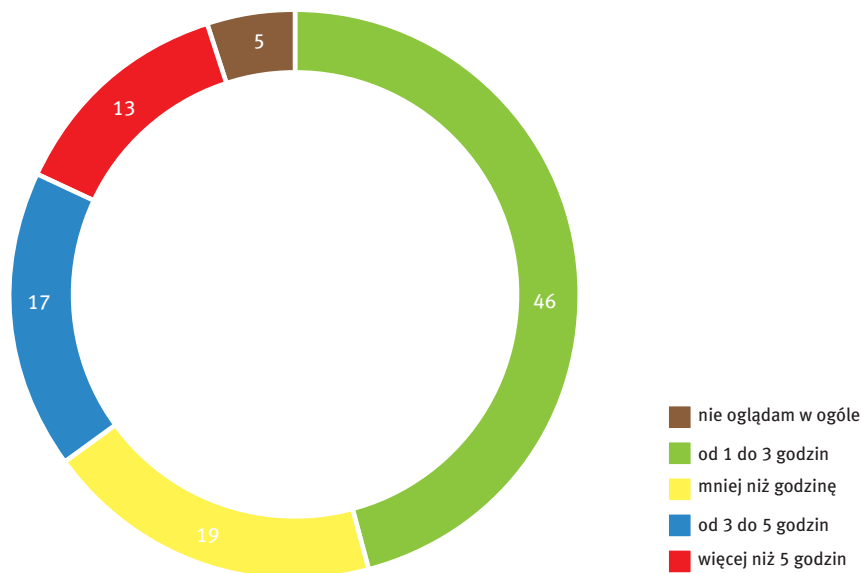
Wykres 2. Wybrane sposoby spędzania wolnego czasu – porównanie odpowiedzi osób g/Głuchych i wszystkich Polaków

Odpowiedzi respondentów na pytanie o sposób spędzania wolnego czasu pozwalają zwrócić uwagę na jeszcze jedno zjawisko, które przez obserwatorów i komentatorów życia społecznego zostało odnotowane, ale w mniejszym stopniu było potwierdzane empirycznie. Otóż respondenci częściej niż odwiedzanie rozmaitych instytucji kultury (2%) wskazywali chodzenie do sklepów i robienie zakupów (8%). Być może niektóre deklaracje badanych o robieniu zakupów wynikały z niewłaściwego przekonania, że byli pytani o to, co robią po pracy, które ma szerszy zakres niż pytanie o sposoby spędzania czasu wolnego, ponieważ obejmuje również obowiązki domowe takie właśnie jak zakupy. Niemniej jednak nie ma wątpliwości, że w wielu przypadkach pytanie to zostało dobrze zrozumiane o czym świadczą odpowiedzi takie jak: „łażę po sklepach i oglądam wystawy sklepowe”. Fakt, że cztery razy częściej badani wskazywali, że w czasie wolnym chodzą na zakupy może świadczyć o słabej ofercie kulturalnej dla osób niesłyszących i dostępności dla nich instytucji kultury, albo o złym przepływie informacji. W tym kontekście trzeba pamiętać, że w badaniach nadreprezentowana była grupa mieszkańców średnich i większych miast, gdzie oferta instytucji kultury jest bogatsza. Oznaczałoby to, że w rzeczywistości korzystanie z oferty tego typu instytucji jest jeszcze radsze niż pokazują wyniki. Z drugiej jednak strony, niski odsetek osób deklarujących w pytaniu otwartym korzystanie z oferty instytucji kultury może wynikać również z tego, że korzystanie z tej oferty jest, inaczej niż wizyty w sklepach i centrach handlowych, niesystematyczne i rzadkie, co sprzyja pomijaniu tego rodzaju odpowiedzi.

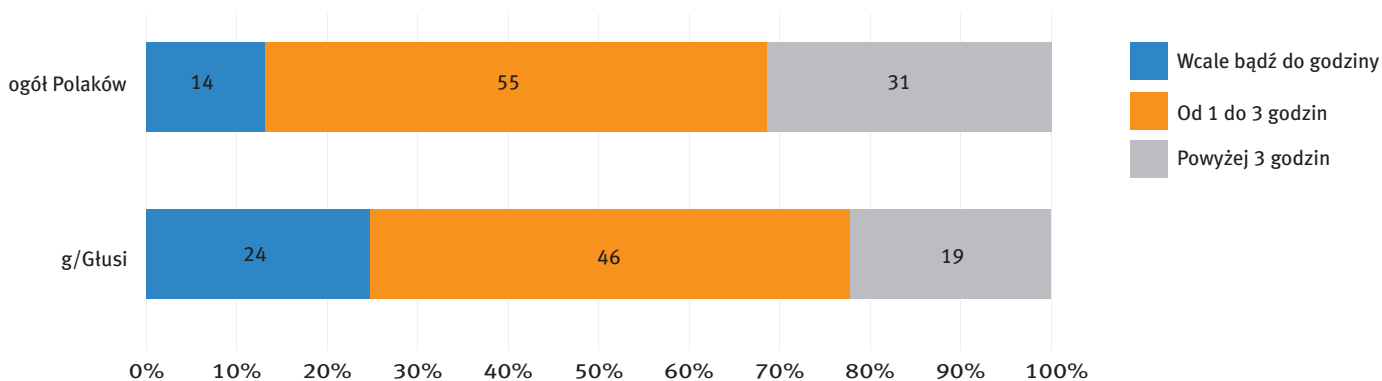
W celu precyzyjniejszego określenia jaką popularnością cieszą się poszczególne sposoby uczestnictwa w kulturze, zadano szereg pytań o ilość czasu przeznaczanego na poszczególne czynności. Pierwsze z nich dotyczyło czasu poświęconego na oglądanie telewizji. Rozkład odpowiedzi został przedstawiony na wykresie 3.

Wykres 3. Przeciętny czas poświęcany na oglądanie telewizji w ciągu dnia

Z zebranych danych wynika, że niemal połowa (46%) osób g/Głuchych zazwyczaj ogląda telewizję więcej niż godzinę, ale mniej niż 3. 19% badanych ogląda telewizję dłużej niż 3 godziny, a 24% nie ogląda telewizji wcale (5%) albo ogląda krócej niż przez godzinę (19%). Dane te wydają się być zbliżone do prezentowanych w Diagnostyce społecznej 2011 danych dotyczących całego społeczeństwa polskiego⁹.

Wykres 4. Porównanie przeciętnej długości oglądania telewizji w ciągu dnia

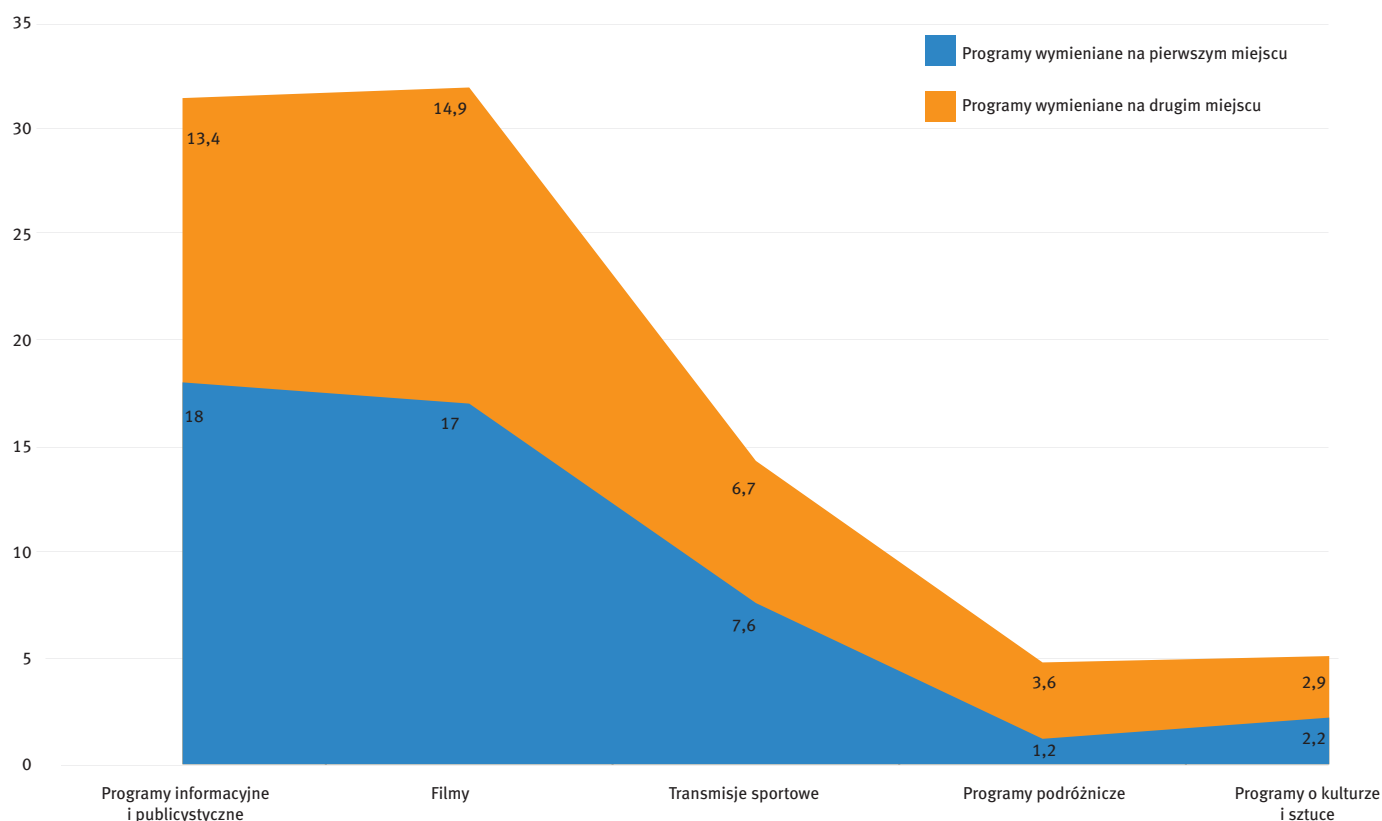

⁹ J. Czapiński, T. Panek (red.), Diagnostyka społeczna 2011. Warunki i jakość życia Polaków, s. 261, http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2011.pdf (17.06.2014)

Chociaż dane wydają się zbliżone, to należy zwrócić uwagę, że osoby niesłyszące oglądają telewizję krócej niż pozostali mieszkańcy Polski. Takie różnice w dużej mierze mogą wynikać z faktu, że tylko nieliczne programy są tłumaczone na język migowy a podpisów pod filmami obcojęzycznymi, tak jak to jest na przykład w Holandii, się w zasadzie nie stosuje¹⁰.

W związku z tym, że telewizja mimo swoich ograniczeń wciąż pozostaje najpopularniejszym medium wśród osób niesłyszących, ważne jest również jakiego rodzaju programy są oglądane. Z tego powodu respondenci zostali poproszeni o przypisanie rang, różnym rodzajom programów telewizyjnych ze względu na częstość ich oglądania. Na wykresie 5. zaprezentowanych zostało pięć popularnych typów programów, które najczęściej były wskazywane jako oglądane na pierwszym bądź na drugim miejscu. Z wykresu wynika, że najczęściej oglądane są programy informacyjne (31,4% osób g/Głuchych deklarujących oglądanie telewizji) oraz filmy (31,9%). Połowę mniej badanych (14,3%) deklaruje oglądanie transmisji sportowych. Natomiast co 20 badany wskazał, że ogląda programy podróżnicze oraz kulturalne i poświęcone sztuce. Jeszcze mniej osób wskazało, że ogląda programy edukacyjne i regionalne oraz rozrywkowe (wszystkie około 3%).

Wykres 5. Najczęściej oglądane programy telewizyjne

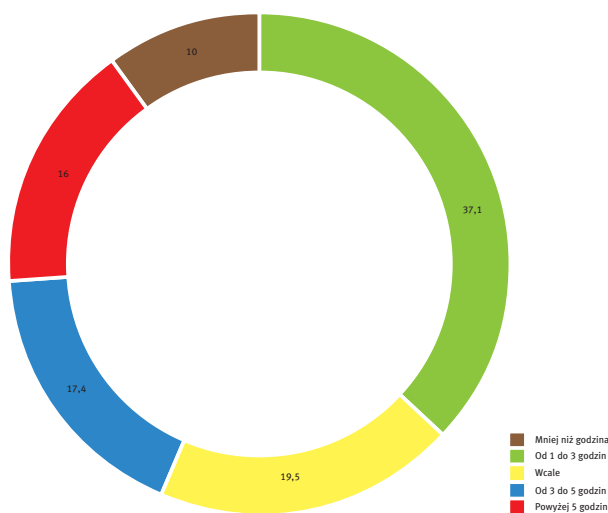
¹⁰ Na przykład w lipcu 2011 roku Telewizja Polska SA „wyemitowała dla osób z dysfunkcją słuchu ponad 20 proc. programów w TVP1, ponad 14 proc. - w TVP2, ponad 9 proc. - w TV Polonia, prawie 9 proc. - w TVP Kultura i ok. 43 proc. - w TVP Seriale” W tym miejscu warto zaznaczyć, że w 2011 roku weszła w życie nowelizacja ustawy o radiofonii i telewizji, która wdraża dyrektywę unijną nakładającą na nadawców telewizyjnych obowiązek dostosowania 10 proc. programów do potrzeb osób niesłyszących bez uwzględniania reklam i ofert telesprzedaży. <http://www.niepelnosprawni.pl/ledge/x/92373> (17.06.2014)

Analizując popularność poszczególnych rodzajów programów telewizyjnych wśród osób niesłyszących należy pamiętać, że nie jest to tylko kwestia preferencji niesłyszących widzów. Zdecydowana większość programów – 20% deklaruowała TVP a inne stacje jeszcze mniej¹¹ – nie jest dostosowana do potrzeb odbiorców niesłyszących (napisy, tłumaczenia na język migowy) i ma to ogromny wpływ na oglądane programy. Można sobie wyobrazić oglądanie przez osobę niesłyszącą niedostosowanej do takich potrzeb transmisji sportowej, ale znacznie trudniej wyobrazić sobie pełen odbiór dyskusji o sztuce w przypadku braku dostosowania.

W sytuacji kiedy programy telewizyjne są nie w pełni dostępne dla osób g/Głuchych, lukę wypełnia Internet, na co wskazywały już wcześniej omawiane dane. Z cytowanej już diagnozy społecznej wynika, że w 2011 roku, wśród Polaków korzystających z Internetu, 60,6% miało 16 lat i więcej¹². Natomiast wśród niesłyszących obywateli polskich, jak wynika z danych zgromadzonych w omawianych badaniach, aż 80,5% korzysta z Internetu.

Przeciętna ilość godzin dziennie przeznaczanych przez osoby g/Głuche na korzystanie z Internetu została zaprezentowana na wykresie 6.

Wykres 6. Ilość godzin dziennie przeznaczana na korzystanie z Internetu

Porównując dane dotyczące osób g/Głuchych i wszystkich Polaków, należy odnotować, że osoby g/Głuche korzystają z Internetu częściej we wszystkich kategoriach wiekowych. Dane dotyczące porównania wybranych kategorii wiekowych zostały zebrane na wykresie 7., z którego wynika, że największe różnice występują wśród osób powyżej 65 roku życia. Z Diagnozy społecznej 2011, z której zaczerpnięto informacje o odsetku osób korzystających z Internetu w społeczeństwie polskim, wynika¹³, że w Polsce tylko co dziesiąty obywatel (10,6%) w wieku powyżej 65 roku życia korzysta z Internetu. Natomiast wśród osób g/Głuchych w tym wieku odsetek ten jest

¹¹ Por. <http://www.niepelnosprawni.pl/ledge/x/92373> (17.06.2014)

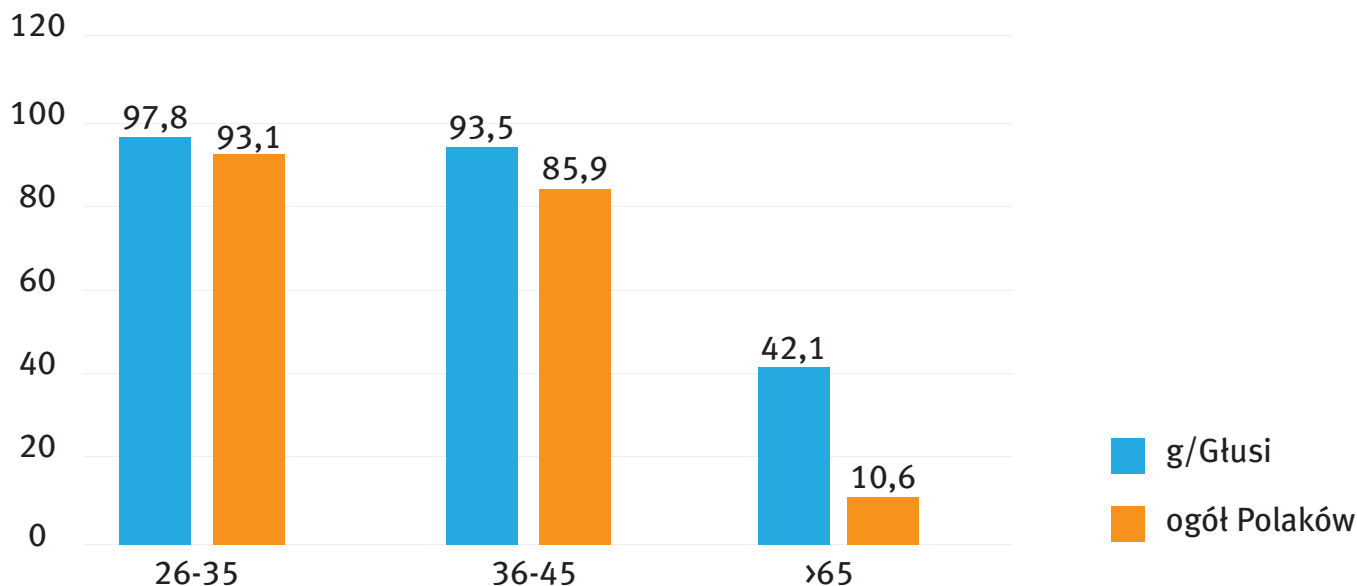
¹² J. Czapiński, T. Panek (red.), dz. cyt., s. 305.

¹³ Tamże, s. 307.

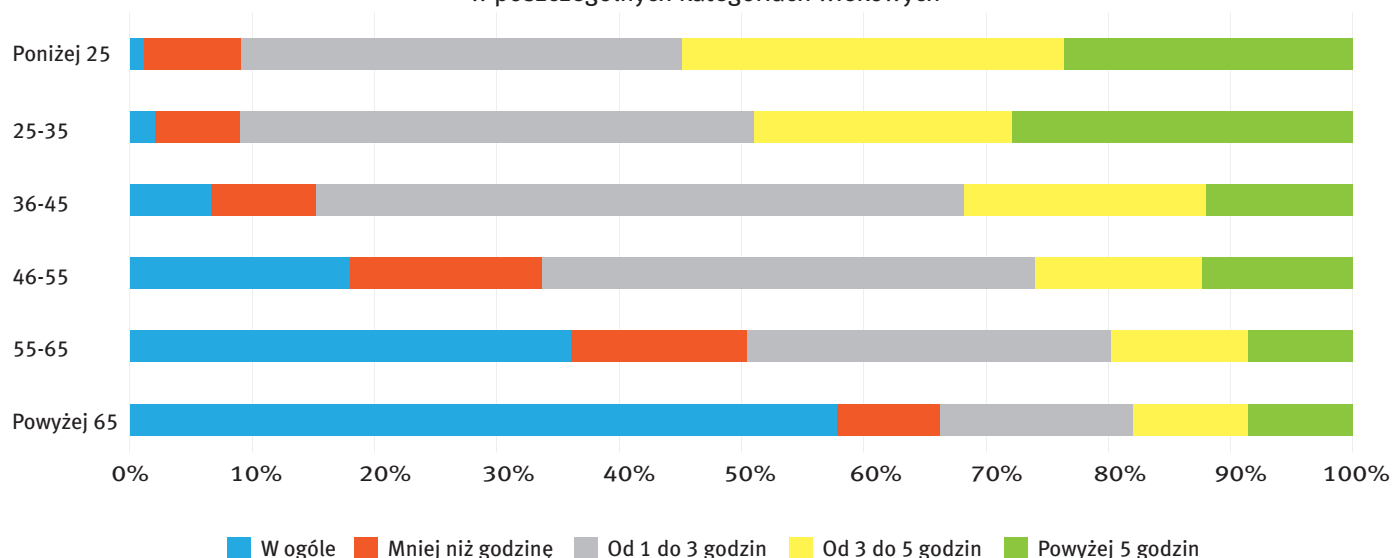
czterokrotnie większy i wynosi 42,1%. Jest to kolejny dowód mogący świadczyć o tym, że w przypadku osób głuchych Internet jest niezwykle istotnym środkiem komunikacji w obrębie tej rozproszonej społeczności.

Wykres 7. Porównanie liczby użytkowników Internetu w poszczególnych kategoriach wiekowych wśród osób g/Głuchych i ogółu Polaków

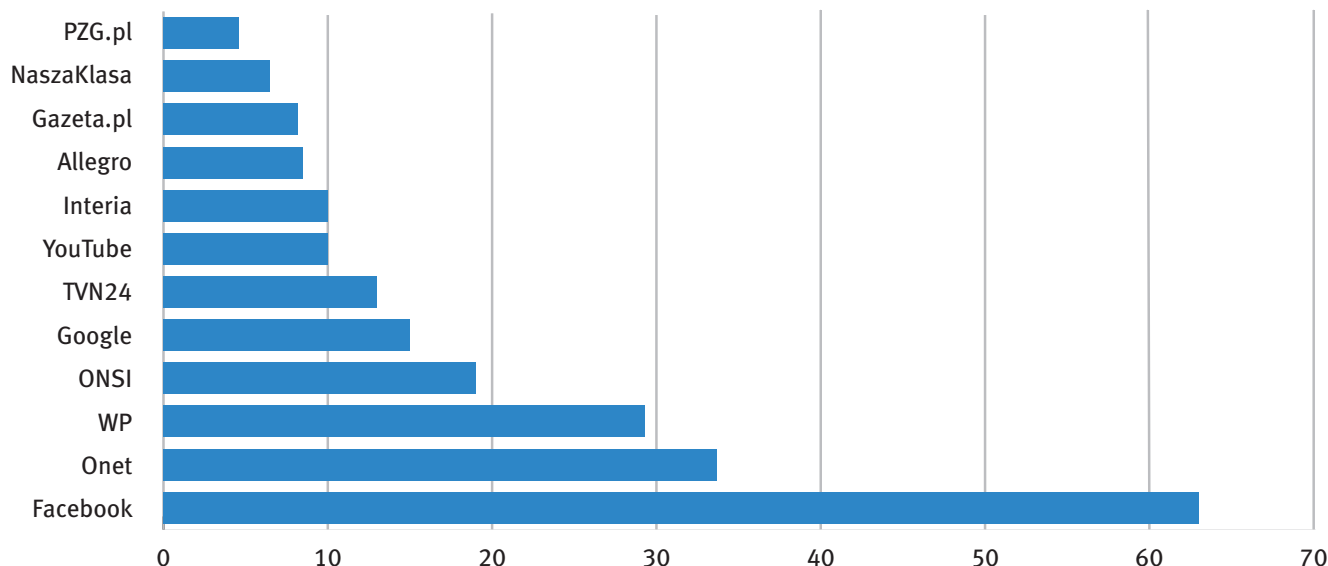
Jak już wspomniano, w Polsce niesłyszące osoby mające powyżej 65 lat znacznie częściej korzystają z Internetu niż inne osoby w tym wieku. Ale nie znaczy to jednak, że wśród osób g/Głuchych zachwiana jest występująca w całym społeczeństwie prawidłowość polegająca na tym, że długość korzystania z sieci internetowej jest odwrotnie proporcjonalna do wieku użytkownika. Potwierdza to wykres 8., z którego wynika, że około połowa osób niesłyszących w wieku do 35 roku życia przynajmniej 3 godziny dziennie korzysta z tej formy komunikacji.

Wykres 8. Przeciętna długość korzystania z Internetu w ciągu doby przez osoby g/Głuche w poszczególnych kategoriach wiekowych

Fakt, że użytkownicy Internetu to w większym stopniu osoby młodsze ma niewątpliwy wpływ na popularność stron odwiedzanych przez osoby niesłyszące. Najczęściej odwiedzane strony przez g/Głuchych internautów zostały wyszczególnione na wykresie 9.

Wykres 9. Odsetek g/Głuchych internautów wymieniających daną stronę jako najczęściej odwiedzaną (można było wymienić kilka stron)

Z zebranych danych wynika, że g/Głusi internauci najczęściej oglądają te same strony internetowe, co wszyscy inni Polacy. Zdecydowanie najpopularniejszą regularnie odwiedzaną stroną jest facebook (wskazało ją aż 63% niesłyszących użytkowników Internetu). Jest to strona, która według danych zbieranych w ramach programu ALEXA jest drugą najczęściej odwiedzaną stroną w polskim Internecie¹⁴. Dużą popularnością cieszą się również witryny takie jak Onet (33,7%), Wirtualna Polska (29,3%) czy Interia (10%) - odpowiednio 5., 7. i 11. najczęściej odwiedzane strony polskiego Internetu, na których można m.in. przejrzeć bieżące informacje, sprawdzić konto pocztowe i znaleźć rozrywkę. Dużą popularnością cieszą się również strony informacyjne takie jak Gazeta.pl (8,6%), a zwłaszcza TVN24 (13%), gdzie można nie tylko zobaczyć materiał filmowy, ale również przeczytać poświęcony temu samemu wydarzeniu artykuł, co jest niezwykle istotnym ułatwieniem dla osób z dysfunkcją słuchu.

Uogólniając można stwierdzić, że w wypadku osób g/Głuchych Internet w znacznym stopniu (przypuszczalnie w większym niż wśród pozostałych użytkowników), stanowi medium komunikacyjne pozwalające podtrzymywać kontakty z osobami ze swojej społeczności. Świadczy o tym ogromna popularność facebooka, witryn oferujących dostęp do skrzynek pocztowych oraz utrzymująca się wciąż na wysokim poziomie popularność Naszej-klasy (11 najpopularniejszy portal, 6,5% niesłyszących internautów deklaruje częste odwiedzanie tej strony), która w ostatnich latach straciła na

¹⁴ <http://www.alexa.com/topsites/countries/PL>

znaczeniu w polskim Internecie, i według obliczeń dostępnych w ramach projektu ALEXA plasuje się na 65 miejscu. 2% badanych wskazywało również, że korzysta z szerzej nieznannej strony oovoo udostępniającej aplikację do wideoczatowania.

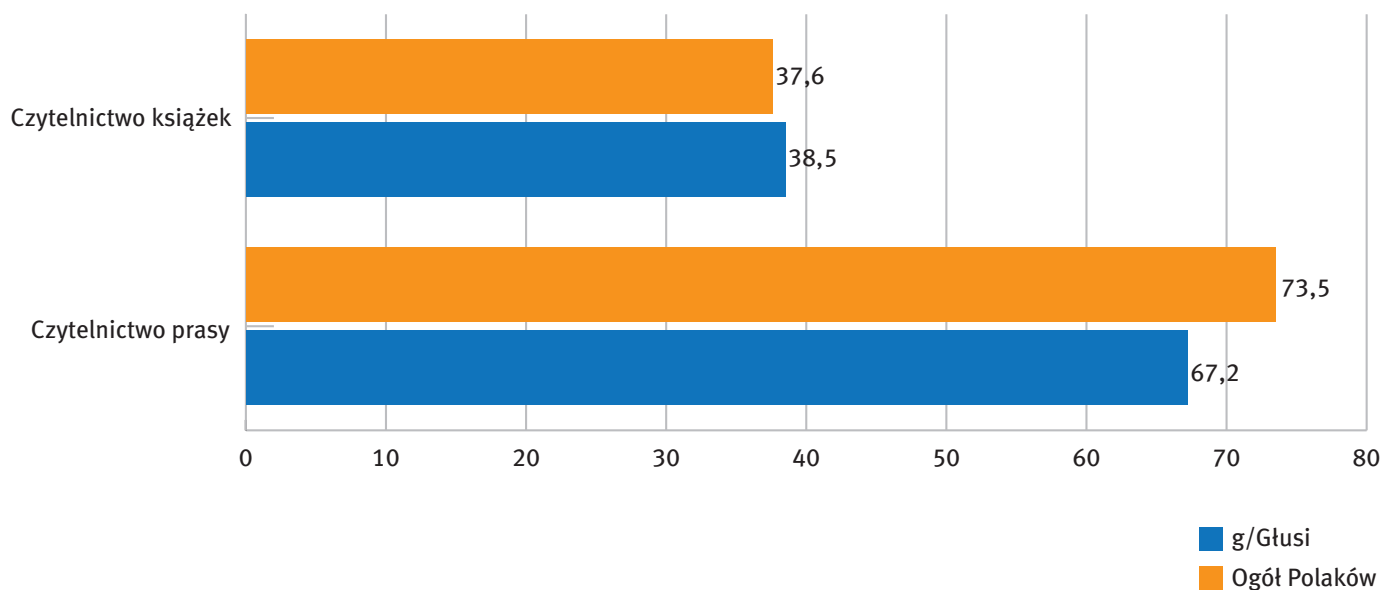
Ze stron tworzonych w znacznym stopniu z myślą o społeczności głuchych zdecydowanie najpopularniejszy jest Portal ONSI (4 najpopularniejsza strona, 19% badanych deklaruje jej częste odwiedzanie), który anonsowany jest hasłem „Portal ONSI dla i o Niestyszących, Słabosłyszących”¹⁵. Można na nim znaleźć wiadomości, rozrywkę, informacje związane z kwestiami zdrowotnymi, nowości dotyczące społeczności osób niesłyszących, ogłoszenia (o pracy), program TV, katalog przydatnych stron a także czat, forum czy dział ze zdjęciami. Drugą w kolejności często przeglądaną stroną poruszającą problematykę społeczności Głuchych jest witryna Polskiego Związku Głuchych (niemal 5% badanych często ją odwiedza). Trzeba jednak pamiętać, że Polski Związek Głuchych (zarówno Zarząd Główny, jak i liczne oddziały terenowe) ma również swoje profile na facebooku, co powoduje, że informacje o działalności PZG są znacznie częściej odbierane (a także komentowane oraz przekazywane) przez niesłyszących internautów, niż wskazuje na to przedstawiony ranking. Trzecią najpopularniejszą stroną internetową w omawianej kategorii była strona glusi.pl (3,3%), która oferuje filmy (ale i teksty) przystosowane do potrzeb badanej społeczności.

5.2 Czytelnictwo

Wzrost popularności Internetu powoduje problemy interpretacyjne związane z dwuznacznością niektórych pytań, której wcześniej nie było. Na przykład 99% respondentów poniżej 25 roku życia to użytkownicy Internetu i jednocześnie 12,5% osób w tej kategorii wiekowej deklaruje, że w ogóle nie ogląda telewizji, ale być może oglądają oni materiały telewizyjne na przykład na popularnej wśród osób niesłyszących stronie TVN24. Być może więc część respondentów pyta-
na o oglądanie telewizji uwzględniła programy telewizyjne dostępne w Internecie a część nie. Podobny problem pojawia się również w przypadku czytelnictwa prasy. 77% osób g/Głuchych deklaruje regularne sięganie po jakieś czasopismo albo dziennik. Nie można jednak stwierdzić, jaka część z nich czyta tylko wersje elektroniczne albo internetowe – czy są w tej grupie uwzględnieni na przykład czytelnicy portalu gazeta.pl, który odwiedza nieco ponad 8% niesłyszących internautów. Przywołane wątpliwości nie zmieniają jednak istoty sprawy: czytelnictwo wśród osób niesłyszących jest bardziej rozpowszechnione niż wśród pozostałych obywateli Polski. Na wykresie 10. zostały zestawione dane porównawcze dotyczące czytelnictwa książek oraz prasy i magazynów w obu grupach.

¹⁵ <http://www.onsi.pl/>

Wykres 10. Porównanie czytelnictwa książek i prasy wśród osób g/Głuchych i ogółu Polaków

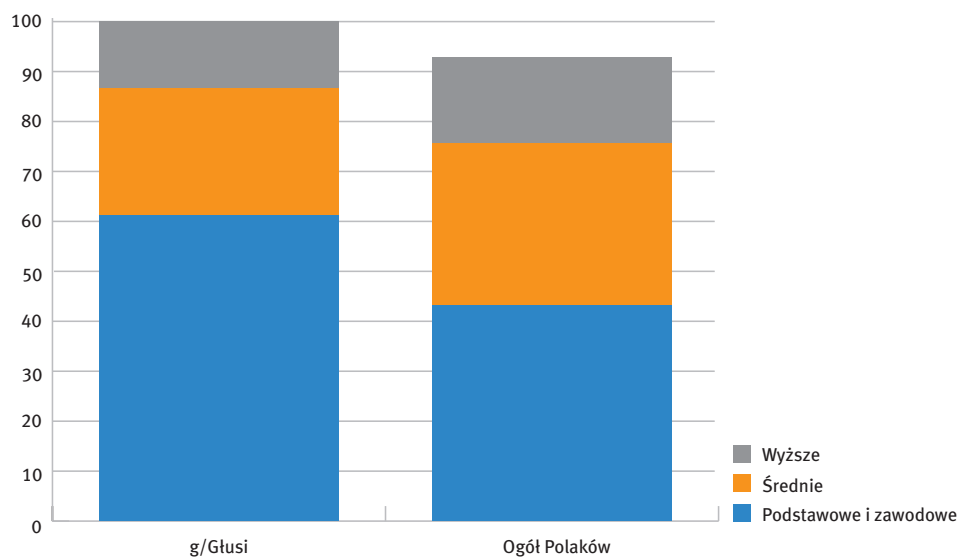
Źródło: Dane dotyczące czytelnictwa książek wśród ogółu Polaków zostały zaczerpnięte z raportu *Spółeczny zasięg książki w Polsce w 2012 roku* zrealizowanego przez Bibliotekę Narodową, <http://www.bn.org.pl/download/document/1362741578.pdf> (18.06.2014). Dane dotyczące czytelnictwa prasy wśród ogółu Polaków pochodzą z raportu Głównego Urzędu Statystycznego *Uczestnictwo ludności w kulturze w 2009 roku*, s. 282, http://stat.gov.pl/cpsrde/xbcr/gus/kts_uczestnictwo_ludnosci_w_kulturze_w_2009.pdf (17.06.2014)

Z zebranych danych wynika, że czytelnictwo książek i prasy wśród osób g/Głuchych i ogółu Polaków kształtuje się na zbliżonym poziomie. Porównując te dane trzeba wziąć pod uwagę kilka czynników, które mogły mieć wpływ na wyniki. Po pierwsze, w Polsce regularnie spada, jak wynika z badań przeprowadzonych na zlecenie Biblioteki Narodowej, liczba osób, które przeczytały przynajmniej jedną książkę w ciągu roku (w 2012 roku przeczytanie przynajmniej jednej książki zadeklarowało 37,6% badanych, w 2010 44,7%, w 2008 48,9% a w 2002 55,3%). Być może więc w 2014 roku, kiedy przeprowadzono badania wśród osób g/Głuchych odsetek czytelników w całym społeczeństwie był jeszcze niższy niż 37,6%. Po drugie, należy zaznaczyć, że w przypadku danych dotyczących czytelnictwa prasy przeanalizowane zostały odpowiedzi na dwa nieco odmiennie sformułowane pytania. W kwestionariuszu przygotowanym na potrzeby badań wśród osób niesłyszących w ramach projektu *Nie bądź głuchy na kulturę* znalazło się pytanie filtrujące „Czy są jakieś czasopisma albo gazety, które regularnie Pan/Pani czyta?”. Natomiast w badaniach ankietowych zrealizowanych na zlecenie Głównego Urzędu Statystycznego nie pytano się o regularne czytanie prasy. Porównując wyniki należy pamiętać, że liczba osób regularnie czytających prasę jest mniejsza od liczby wszystkich osób czytających prasę i dlatego można zakładać, że liczba osób g/Głuchych czytających prasę (niekoniecznie regularnie) jest wyższa od przedstawionej na wykresie 10.

Przed przystąpieniem do badań postawiono hipotezę, że osoby g/Głuche znacznie częściej sięgają po prasę, aby skompensować w ten sposób inne rodzaje uczestnictwa w kulturze. W sytuacji niedostępności innych mediów (takich jak radio) lub ograniczonej możliwości pełnego dekodowania przekazu (tak jak ma to miejsce w przypadku telewizji). Nawet dla osób niesłyszących od urodzenia, które biegle posługują się językiem migowym, a języka polskiego uczyły się jako obcego – a trzeba pamiętać, że wśród osób niesłyszących są też osoby ogłuchłe w późniejszym czasie, które bardzo dobrze znają język polski – czytelnictwo jest najlepszym sposobem na zorientowanie się w sprawach bieżących i pełniejsze uczestnictwo w kulturze całego społeczeństwa. Okazuje się jednak, że osoby g/Głuche wcale nie sięgają po prasę częściej niż ogół Polaków i głównym narzędziem kompensacji pozostaje Internet.

Analizując czytelnictwo książek – tę bardziej wymagającą formę uczestnictwa w kulturze, niż na przykład oglądanie telewizji – należy wziąć pod uwagę poziom wykształcenia respondentów. Z różnych badań wynika, że istnieje duża korelacja pozytywna pomiędzy stopniem wykształcenia a intensywnością czytelnictwa. Tymczasem z omawianych tutaj badań wynika, że w strukturze wykształcenia niesłyszących jest mniejszy odsetek osób z wyższym wykształceniem (13,3%), i więcej z podstawowym i zawodowym (61%) niż w przypadku ogółu społeczeństwa (odpowiednio 17,4% i 43%). Pamiętając o nadreprezentacji osób z średnich i większych miast w omawianych badaniach można przypuszczać i przyjąć, że na wsi mieszka mniej osób z wyższym wykształceniem, a w rzeczywistości te dysproporcje mogą być jeszcze większe. Ponadto trzeba zaznaczyć, że w przypadku danych GUS o wykształceniu ludności Polski analizowano sytuację osób w wieku powyżej 15 lat, a w badaniu kwestionariuszowym przeprowadzonym wśród niesłyszących respondentów mieli co najmniej 18 lat. Mogło to wpłynąć na relatywnie większą liczbę osób z wykształceniem podstawowym i zawodowym wśród ogółu Polaków i dodatkowo zminimalizować różnice między porównywanymi grupami. Należy wziąć pod uwagę te dwa czynniki przy analizie wykresu 11., na którym porównana została struktura wykształcenia obu grup.

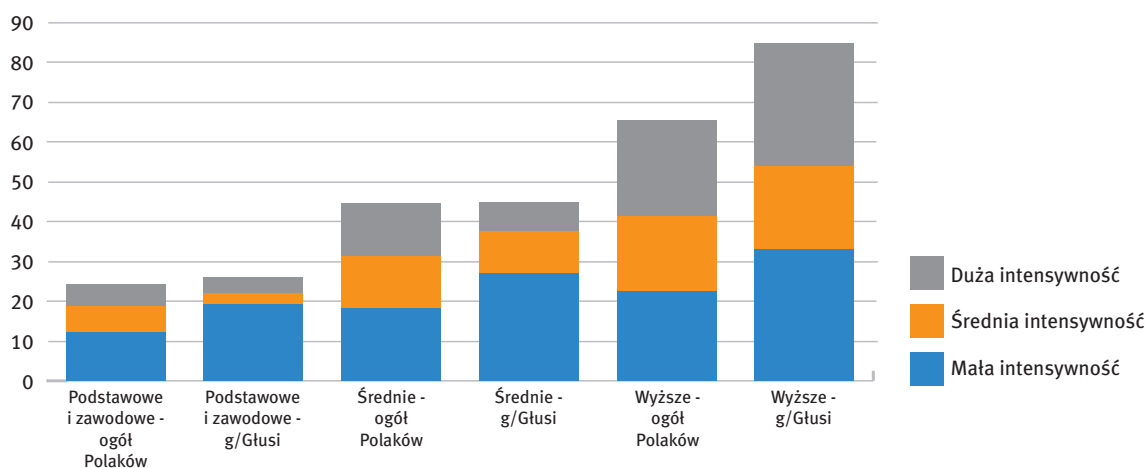
Wykres 11. Struktura wykształcenia osób g/Głuchych i ogółu Polaków

Źródło: Dane dotyczące poziomu wykształcenia ludności Polski zaczerpnięte zostały z raportu GUS: *Ludność i gospodarstwa domowe. Stan i struktura społeczno-ekonomiczna. Część I. Ludność - NSP 2011*, Warszawa 2013, s.38 <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/narodowy-spis-powszechny-ludnosc-i-mieszkan-2011/ludnosc-i-gospodarstwa-domowe-stand-i-struktura-spooleczno-ekonomiczna-czesc-i-ludnosc-nsp-2011,2,1.html> (18.06.2014).

Biorąc pod uwagę wykształcenie okazuje się, że intensywność czytelnictwa osób g/Głuchych i ogółu Polaków jest podobna wśród osób z wykształceniem podstawowym i zawodowym oraz średnim, a wśród osób z wyższym wykształceniem zdecydowanie więcej czytają niesłyszący. W ciągu 12 miesięcy poprzedzających badania ani jednej książki nie przeczytało 34,5% ogółu Polaków z wyższym wykształceniem, natomiast wśród g/Głuchych odsetek ten wynosi 15,1%.

Wykres 12. Intensywność czytania książek a wykształcenie – porównanie osób g/Głuchych i ogółu Polaków

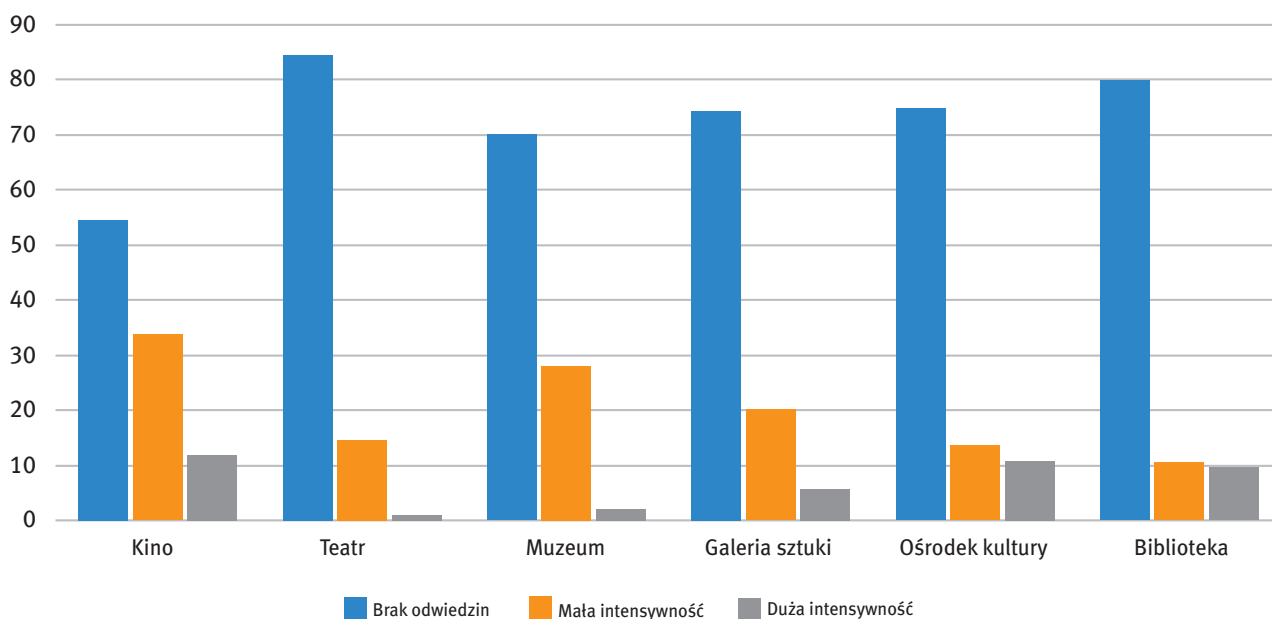
Źródło: Dane dotyczące czytelnictwa książek wśród ogółu Polaków zostały zaczerpnięte z raportu: *Społeczny zasięg książki w Polsce w 2012 roku* zrealizowanym na zlecenie Biblioteki Narodowej, <http://www.bn.org.pl/download/document/1362741578.pdf> (18.06.2014).

Aby prawidłowo odczytać powyższy wykres należy zaznaczyć, że w badaniu kwestionariuszowym wśród niesłyszących i w badaniu na temat czytelnictwa zrealizowanym na zlecenie Biblioteki Narodowej posłużono się nieco odmiennymi definicjami operacyjnymi poszczególnych stopni intensywności czytelnictwa. W badaniu w ramach projektu „Nie bądź głuchy na kulturę” małą intensywność zdefiniowano jako 1-3 książki przeczytane w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badania, średnią jako 4-7 książek przeczytanych, a dużą intensywność jako 8 przeczytanych książek w tym samym okresie. Natomiast w badaniach czytelnictwa przeprowadzonych na zlecenie Biblioteki Narodowej wymienione kategorie zoperacjonalizowano następująco: 1-2 książki, 3-6 książek, 7 i więcej. Można więc powiedzieć, że w badaniach czytelnictwa ogółu Polaków postawiono nieznacznie niższe progi. Może to mieć pewien wpływ na przedstawione na wykresie 12. rezultaty.

5.3 Odwiedzanie instytucji kultury

Zdecydowanie najpopularniejszą instytucją kultury wśród osób niesłyszących jest kino. 45,5% respondentów deklaruje, że przynajmniej raz w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badania odwiedziło kino. Natomiast najrzadziej z badanych instytucji kultury odwiedzany jest teatr, w którym choć raz w ciągu roku był co 7 badany. Przy analizie pamiętać jednak należy o nadreprezentacji respondentów z dużych i średnich miast, co mogło zawyżyć wyniki. Intensywność odwiedzania wybranych instytucji kultury została przedstawiona na wykresie 13. Należy zaznaczyć, że w badaniach mała częstotliwość odwiedzania instytucji kultury została zdefiniowana jako 1 do 3 wizyt w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badania, a duża jako przynajmniej 4 wizyty w instytucji danego typu.

Wykres 13. Odwiedzanie wybranych instytucji kultury

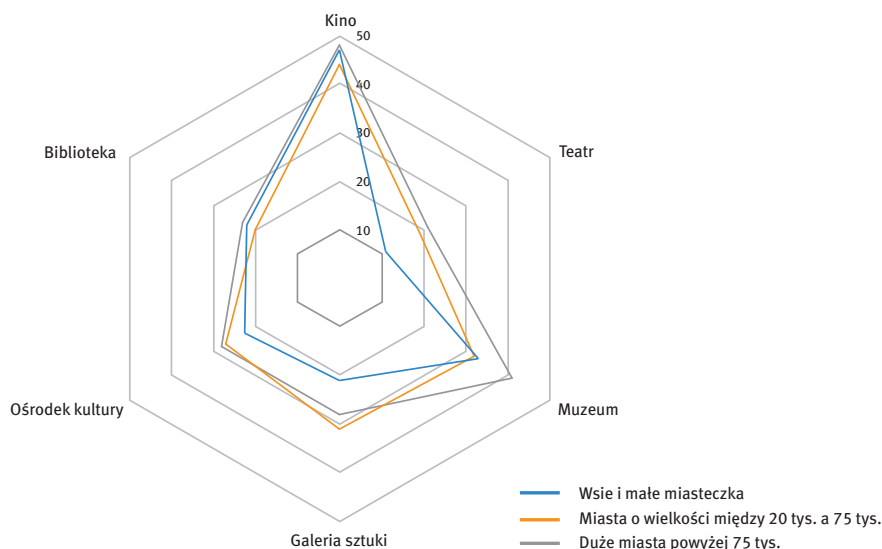

Zebrane dane pozwalają wyróżnić trzy typy uczestnictwa w instytucjach kultury. Pierwszy typ uczestnictwa dotyczy kin, które są odwiedzane relatywnie często przez niesłyszących widzów. Są one o tyle dostępne, że oprócz specjalnych pokazów w języku migowym możliwe jest oglądanie filmów obcojęzycznych, które – inaczej niż w telewizji – są wyświetlane z napisami. Inna sprawa, że kino w ogóle cieszy się dużą popularnością. Drugi wzór odwiedzania instytucji kultury dotyczy teatrów, muzeów i galerii sztuki. W tym wypadku charakterystyczne jest to, że nawet osoby odwiedzające te instytucje czynią to sporadycznie. Do teatru w ciągu roku przed badaniami więcej niż trzykrotnie udał się tylko 1% badanych, do muzeum 2% a do galerii sztuki 5,7%. Wydaje się, że zwłaszcza galerie i muzea (z powodu dominacji występującej tam wizualnej formy przekazu) mogłyby podjąć działania na rzecz zwiększenia liczby niesłyszących odwiedzających te instytucje. Ale warto dodać, że w Polsce realizowane są również projekty w ramach których monitory z napisami montuje się z boku sceny teatralnej. Trzeci typ uczestnictwa dotyczy bibliotek oraz ośrodków kultury. Charakteryzuje się on tym, że wśród osób odwiedzających te instytucje niemal połowa czyni to z dość dużą regularnością. Można w tym miejscu zaznaczyć, że biblioteki i lokalne ośrodki kultury pełnią też wiele podobnych funkcji. Zwłaszcza w ostatnich latach biblioteki przestały być miejscem, w którym jedynie wypożyczają się książki i starają się przyciągnąć czytelników organizując spotkania, warsztaty i inne wydarzenia kulturalne.

Warto też zwrócić uwagę, że nie stwierdzono istotnych różnic jeżeli chodzi o odwiedzanie wybranych instytucji kultury pod względem wielkości miejsca zamieszkania. Największe różnice występują jeżeli chodzi o odwiedzanie muzeów – 41% respondentów z dużych miast deklaruje, że przynajmniej raz w ciągu 12 miesięcy przed badaniem odwiedziło placówkę tego rodzaju, w średnich miastach 32%, małych miasteczkach i wsiach 33%. Podobną zależność można zaobserwować, jeśli chodzi o galerie sztuki i teatry, które odwiedza około 10% mniej mieszkańców miasteczek i wsi niż średnich i dużych miast. W pozostałych przypadkach nie stwierdzono większych różnic.

Wykres 14. Wielkość miejsca zamieszkania a odsetek osób odwiedzających wybrane instytucje kultury

Różne instytucje kultury często są (współ)organizatorami różnych wydarzeń kulturalnych i festiwali. Uczestnictwo w przynajmniej jednej tego rodzaju imprezie w ciągu roku deklaruje 41,4% badanych. Nie ma w zasadzie żadnej różnicy pomiędzy płciami. Udział deklaruje 42% kobiet i 40% mężczyzn. Nie ma także większych różnic jeżeli chodzi o miejsce zamieszkania uczestników wydarzeń kulturalnych. Istnieje również ograniczona liczba rodzajów wydarzeń kulturalnych, które wymieniali respondenci. Zdecydowaną większość wydarzeń odwiedzanych przez badanych można bowiem przyporządkować do jednej z dwóch kategorii. Pierwszą są różne imprezy organizowane przez środowisko g/Głuchych (Dzień Głuchego, Święto Głuchych organizowane przez Polski Związek Głuchych, Deaf Miss Poland). Drugą główną grupę stanowią święta lokalne organizowane przez organy samorządów terytorialnych (Dni Słupska, Dni Rzeszowa). Część respondentów wymieniała również niezwykle zróżnicowane wydarzenia artystyczne i kulturalne, z których niektóre można zaliczyć jednak do grupy drugiej (Festiwal Żydowski w Krakowie, Kiepusza festiwal (sic!), winobranie, juwenalia, święto ceramiki w Bolesławcu, koncert Depeche Mode (sic!), Noc Kupały).

5.4 Uczestnictwo w kulturze głuchych

W złożonej przestrzeni kultury można analitycznie wyodrębnić kulturę współtworzoną i odbieraną głównie przez osoby niesłyszące – kulturę Głuchych. Do tej pory omawiane były różne formy uczestnictwa osób g/Głuchych w powszechnym życiu kulturalnym w Polsce. Teraz scharakteryzowane zostaną różne sposoby współtworzenia swojej niszy jaką jest Kultura Głuchych. Za pierwszy przejaw uczestnictwa w tego rodzaju kulturze można uznać regularne czytanie blogów oraz stron internetowych prowadzonych przez osoby niesłyszące. Z badań wynika, że nieco ponad 1/3 wszystkich respondentów (37,3%) odwiedza takie strony. Jeżeli wziąć pod uwagę wyłącznie niesłyszących użytkowników Internetu, to okazuje się, że niemal połowa badanych (45%) regularnie odwiedza blogi i strony redagowane przez osoby niesłyszące. Można przy tym zauważyć dość oczywistą zależność, że w grupie mało intensywnych użytkowników Internetu (do 3 godzin dziennie) na omawiane blogi i strony wchodziło 42% g/Głuchych respondentów, a w grupie intensywnych użytkowników 49%.

Na podstawie badań można wyciągnąć wniosek, że istnieje bogata, acz sfragmentaryzowana sfera internetowa g/Głuchych. Badani wymienili 42 różne regularnie odwiedzane strony i blogi, co ciekawe, wszystkie można zaliczyć do polskiej przestrzeni Internetu (respondenci nie podali żadnych blogów prowadzonych przez osoby z innych krajów, czy stron tworzonych przez stowarzyszenia niesłyszących z innych państw). W rzeczywistości liczba analizowanych stron może być jeszcze większa. Zdarzało się bowiem, że badani odpowiadali „nie chcę ujawniać” albo ograni-

czali się do stwierdzenia, że oglądają vlogi g/Głuchych na YouTube lub profile osób niesłyszących i zrzeszających ich organizacji na Facebooku bez podania konkretnej nazwy. Trzeba również pamiętać, że badani proszeni byli tylko o podanie stron i blogów regularnie odwiedzanych, co pozwala przypuszczać, że nie zostały wymienione strony i v/blogi, które są oglądane sporadycznie.

Najbardziej popularnymi stronami współtworzącymi tzw. sferę internetową g/Głuchych, są, jak już wynika z powyżej zaprezentowanych danych, strony onsi.pl oraz strona PZG (odwiedza je regularnie odpowiednio 19% i 5% badanych g/Głuchych Internautów). Podobnym do strony PZG zainteresowaniem cieszy się jeszcze strona Glusi.pl (jak można przeczytać na stronie jest to „portal społeczności niesłyszących”¹⁶; wymieniło ją nieco ponad 5% badanych użytkowników Internetu). Pozostałe wymienione strony i v/blogi są odwiedzane regularnie przez co najwyżej 2% badanych. Duża liczba miejsc w sieci o ograniczonej popularności pozwala mówić o znacznym sfragmentowaniu sfer internetowej aktywności g/Głuchych. Inna sprawa, że odwiedzane strony mają różny charakter. Ze względu na treść można wyróżnić następujące typy stron:

- Portale - wielotematyczne i oferujące różne usługi portale g/Głuchych (najpopularniejszym jest wymieniona już strona ONSI);
- Telewizja g/Głuchych - strony na których przede wszystkim umieszczane są filmy oraz informacje i reportaże poruszające problemy istotne dla społeczności g/Głuchych (na przykład Glusi.pl, Glusi24.info);
- Edukacyjne – strony oferujące lekcje i słowniki języka migowego (najpopularniejsza w tej kategorii jest strona migam.pl);
- Fora g/Głuchych – największe wielowątkowe forum społeczności głuchych w Polsce znajduje się na stronie deaf.pl
- Strony organizacji zrzeszających i wieloaspektowo działających na rzecz środowiska niesłyszących (najpopularniejsza jest tu już wymieniona strona PZG pzg.org.pl, ale również na przykład także strona z telewizją informacyjną Glusi.24.info jest prowadzona przez PZG oddział Małopolska);
- Strony organizacji zajmujących się promocją kultury Głuchych (wśród stron organizacji zajmujących się przede wszystkim życiem kulturalnym najczęściej wskazywana była strona Fundacji Promocji Kultury Głuchych KOKON fundacjakokon.pl oraz strona Instytutu Historii Głuchych Surdus Historicus surdushistory.org.pl);
- Strony stowarzyszeń i grup artystycznych (w tej kategorii najwięcej osób wskazywało stronę GAG Grupa Artystów Głuchych gag.art.pl);
- Strony klubów sportowych zrzeszających osoby niesłyszące (w tej grupie najczęściej wymieniano stronę restgest.pl Rzeszowskiego Klubu Sportowego Głuchych „REST-GEST”, który jed-

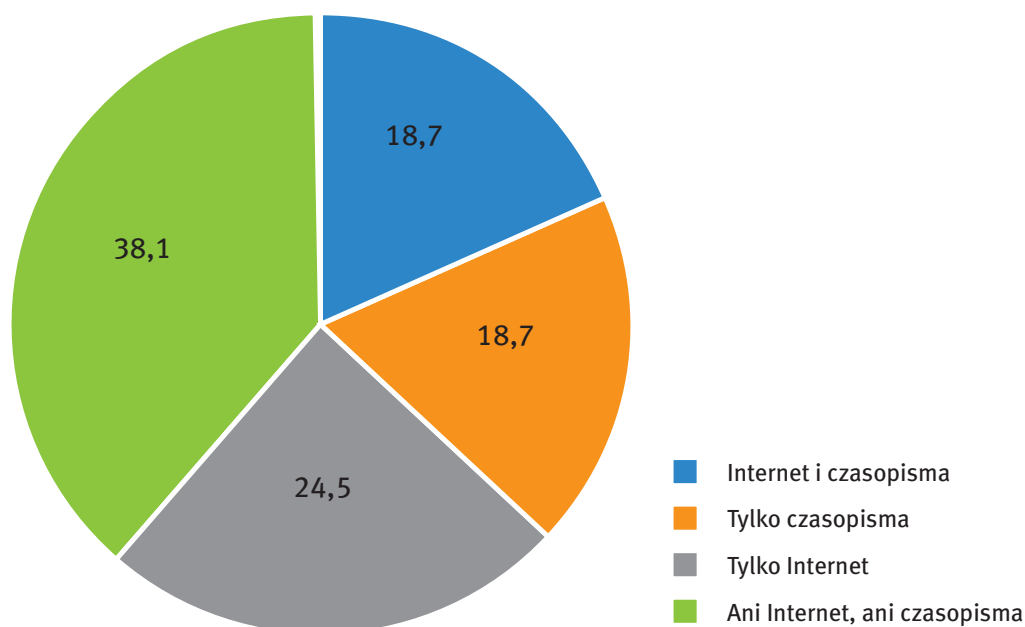
¹⁶ <http://www.glusi.pl/content/o-nas> (20.06.2014)

nak działa również na innych polach i między innymi organizuje Centrum Edukacji i Wsparcia);

- Blogi i vlogi prowadzone przez osoby niesłyszące (najpopularniejsze w tej kategorii były blogi w ramach serwisu barwy ciszy oraz blog Luszki - wymieniano również inny, już niedostępny, blog tej samej autorki szok.art.blogspot.pl).

Inną formą uczestnictwa w kulturze Głuchych jest czytanie czasopism poruszających problemy środowiska niesłyszących i informujących o wydarzeniach ważnych dla tej społeczności (zdecydowanie najważniejszym takim czasopismem jest Świat Ciszy wydawany przez Zarząd Główny PZG). Okazuje się, że liczba czytelników Świata Ciszy jest niemal dokładnie taka sama jak liczba osób deklarujących odwiedzanie stron internetowych prowadzonych przez i dla g/Głuchych. W pierwszym przypadku jest to 44% badanych, a w drugim, jak to już wcześniej odnotowano, 45% respondentów. Warto jednak zwrócić uwagę, że wśród osób odwiedzających strony zaliczane do sfery Internetu g/Głuchych 50% czyta również czasopisma podejmujące problematykę istotną dla osób niesłyszących, a wśród osób, które nie odwiedzają stron tworzonych przez i dla g/Głuchych tylko 39% czyta takie czasopisma. Zestawienie porównujące liczbę odbiorców obu tych rodzajów mediów zostało zaprezentowane na wykresie 15.

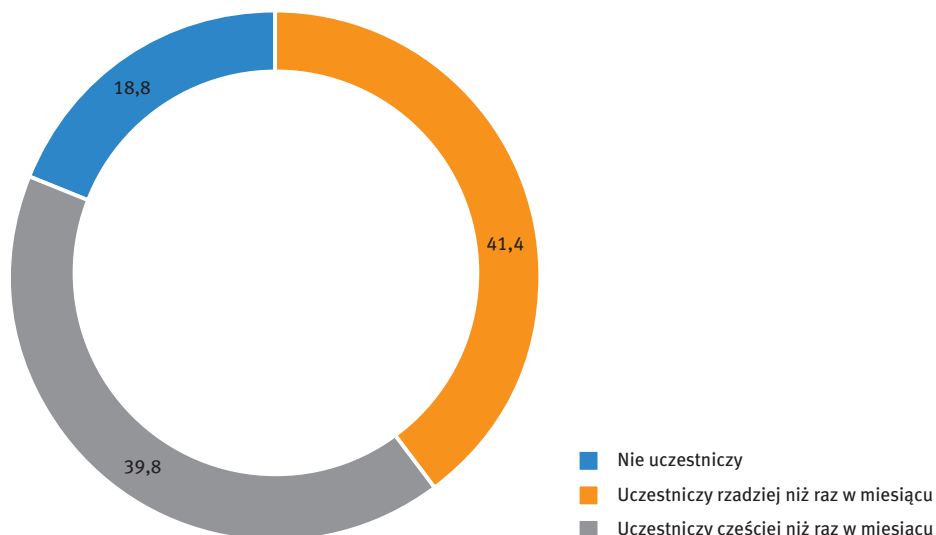
Wykres 15. Kanały odbioru informacji o środowisku g/Głuchych

Zdecydowanie popularniejszym sposobem uczestnictwa w kulturze Głuchych niż odwiedzanie stron internetowych i czytanie czasopism jest branie udziału w spotkaniach albo zebraniach organizacji zrzeszających osoby g/Głuche. 4 na 5 respondentów zadeklarowało, że w ciągu roku

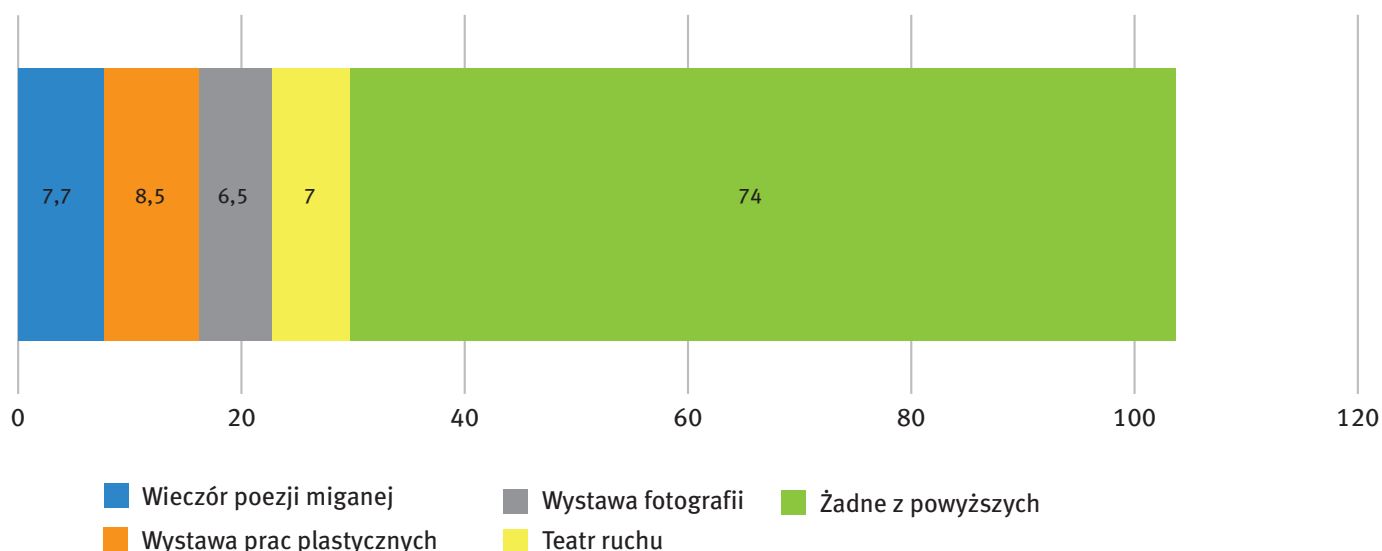
do momentu badań uczestniczyło w takich spotkaniach, a niemal połowa z nich podaje, że brało udział w tego rodzaju spotkaniach przynajmniej raz w miesiącu. Szczegółowe informacje na ten temat są przedstawione na wykresie 16.

Wykres 16. Uczestnictwo w spotkaniach organizacji zrzeszających osoby niesłyszące

Dużo mniejszą popularnością, niż uczestnictwo w różnych spotkaniach (warsztatach) regularnie organizowanych przez organizacje zrzeszające osoby niesłyszące, cieszą się wydarzenia artystyczne przygotowane przez osoby g/Głuche. Aż 3/4 badanych (74%) nie było w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badania na żadnym tego typu wydarzeniu. Różne typy działań twórczych autorstwa g/Głuchych artystów, które zostały wymienione w kwestionariuszu przyciągnęły podobną liczbę badanych, która oscylowała w okolicach 7-8%. Warto dodać, że tylko niecałe 3% badanych uczestniczyło w dwóch różnych typach wydarzeń. Szczegóły dotyczące uczestnictwa w różnych typach wydarzeń autorstwa g/Głuchych artystów przedstawione zostały na wykresie 17. Oprócz wymienionych w kwestionariuszu wybranych wydarzeń autorstwa g/Głuchych twórców respondenci mieli możliwość wskazania także innych, w których brali udział. Najwięcej osób (prawie 2%) wskazało, że brało udział w wyborach Deaf Miss Poland. Impreza nie została uwzględniona w kwestionariuszu, gdyż nie uznano jej za wydarzenie kulturalne. Okazuje się jednak, że wyborom towarzyszył program artystyczny. Fakt, że kilkanaście osób wymieniło tą imprezę w pytaniu otwartym świadczy o dość dużej jej popularności i zapewne więcej osób wskazałoby ją, gdyby została uwzględniona w pytaniu zamkniętym.

Wykres 17. Uczestnictwo w wybranych typach wydarzeń artystycznych autorstwa osób g/Głuchych (można było wskazać więcej niż jedno wydarzenie)

Oprócz wymienionych wydarzeń pojedyncze osoby wskazywały jeszcze jasełka, plenery plastyczne oraz imprezę „Mam talent” zorganizowaną dla młodych niesłyszących w jednym z miast.

Podsumowując tę część można powiedzieć, że największą siłą napędową kultury Głuchych są regularne różnego rodzaju spotkania (warsztaty, zebrania, wycieczki, zawody, zajęcia w grupach, etc.) organizowane w poszczególnych ośrodkach. Nie do przecenienia jest również rola Internetu, zwłaszcza w ponadlokalnej integracji środowiska. Trzeba też zaznaczyć, że choć liczba osób uczestniczących w wydarzeniach artystycznych przygotowanych przez osoby g/Głuche wydaje się niewielka, to trzeba pamiętać, że w skali całego społeczeństwa udział w przedstawieniach teatralnych czy wieczorkach poezji sytuuje się na dosyć podobnym (jednocyfrowym) poziomie uczestnictwa. Wynika to z jednej strony z preferencji odbiorców, a z drugiej z możliwości organizacyjnych środowiska.

Do tej pory omawiane były bierne formy uczestnictwa w kulturze Głuchych. Na koniec tej części warto jednak przyrzeć się aktywnemu tworzeniu kultury przez osoby g/Głuche. W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę, że – podobnie jak w innych grupach – zdecydowanie przeważają te osoby, które można nazwać biernymi uczestnikami kultury. Niemal $\frac{2}{3}$ badanych (64,5%) nie wskazało żadnej formy aktywnego współtworzenia kultury. Patrząc nieco z innej perspektywy liczba biernych konsumentów kultury i tak może się wydać zaskakująco niska, ponieważ, jak już wcześniej stwierdzono, aż $\frac{3}{4}$ badanych (74%) nie było w tym samym okresie (w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badania) na żadnym wydarzeniu artystycznym. Okazuje się więc, że część

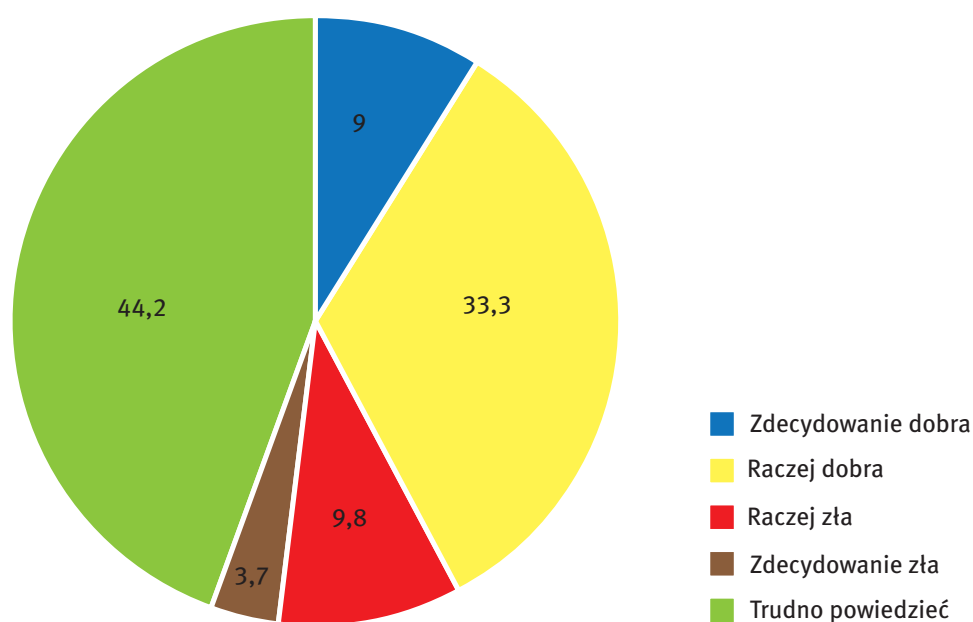
twórców g/Głuchych nie uczestniczy w życiu artystycznym. Być może częściowym wyjaśnieniem jest fakt, że największa grupa aktywnych uczestników kultury (6,5% wszystkich badanych) wskazywała, że ich działalność polega na prowadzeniu bloga lub strony internetowej. Drugą najczęściej wymienianą formą aktywnego uczestnictwa w kulturze była pomoc organizacyjna w przygotowaniu jakiegoś wydarzenia artystycznego. Takie doświadczenie miało 6,1% badanych. Niewiele mniej badanych (5,6%) brało udział w różnego rodzaju warsztatach i kursach artystycznych. Następną w kolejności formą aktywnego tworzenia kultury było przygotowywanie prac plastycznych albo zdjęć artystycznych – 4,8% badanych wskazało taką opcję. Najmniej respondentów miało takie doświadczenia jak występ w konkursie artystycznym (3,4%), udział w przedstawieniu (3,1%) i publikacja artykułu, eseju, tomiku czy innej pracy (2,3%). Gwoli uzupełnienia warto dodać, że stosunkowo często osoby aktywne działają na różnych polach. Spośród wszystkich aktywnych g/Głuchych uczestników kultury 22,4% brało udział przynajmniej w dwóch z wymienionych typów uczestnictwa w kulturze, a 10% w przynajmniej trzech. Aktywni uczestnicy kultury Głuchych (osoby, które wskazały przynajmniej jedną z wymienionych form aktywnych uczestnictwa w kulturze) to przede wszystkim młode kobiety z dużych miast. Niemal 58% z angażujących się osób to kobiety, mimo że w próbie było 50% kobiet. Również niemal 58% to osoby młode w wieku do 35 roku życia. Osoby w wieku średnim (między 36 a 55 rokiem) stanowiły 23% aktywnych uczestników a osoby starsze 19%.

5.5 Ocena oferty kulturalnej

Jednym z celów badania było również ustalenie jaki jest poziom zadowolenia z życia kulturalnego oraz wskazanie przeszkód bardziej satysfakcjonującego uczestnictwa w kulturze. 47% badanych zgodziło się z twierdzeniem, że uczestniczy w życiu kulturalnym w takim stopniu, jakim by chciało. W tym miejscu warto zauważyć, że wśród osób aktywnie angażujących się w kulturę, o których była mowa powyżej, taką opinię wyrażało nieco więcej badanych, bo 54%. Do pewnego stopnia nieoczekiwane, że stosunkowo dużym niezadowoleniem z uczestnictwa w życiu kulturalnym nie wiąże się krytyczna ocena funkcjonowania instytucji kultury w miejscu zamieszkania respondenta. 42,3% badanych oceniła je pozytywnie a tylko 13,5% negatywnie. Symptomatyczne jest to, że największa liczba badanych (aż 44,2%) nie miała wyrobionego zdania w tej sprawie. Tak duży odsetek osób uchylających się od oceny funkcjonowania instytucji kultury można wytłumaczyć tym, że wiele osób nie ma kontaktu z tymi instytucjami i nie chce ich oceniać. Przy takiej interpretacji odpowiedzi neutralne mają dość negatywną wymowę. Dodatkowe informacje na temat oceny funkcjonowania instytucji kultury zostały umieszczone na wykresie 18.

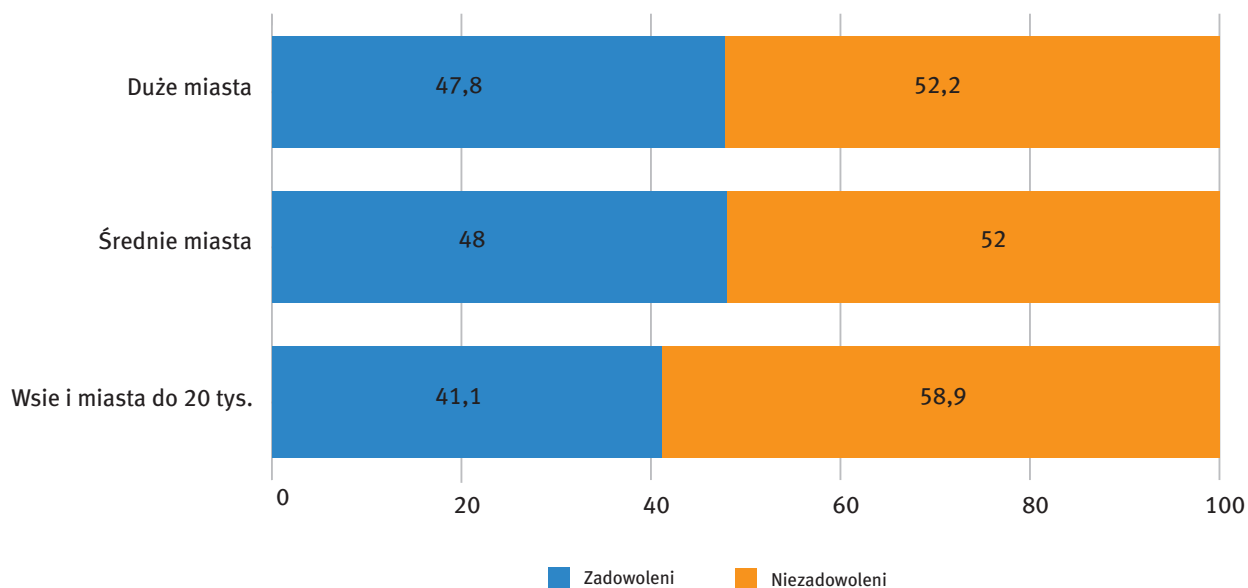
Wykres 18. Ocena funkcjonowania instytucji kultury

Trudno uznać za zaskoczenie fakt, że podobnie przedstawia się rozkład odpowiedzi w wypadku pytania o ocenę dostępnej oferty kulturalnej, czyli wystaw, festiwali i innych przedsięwzięć kulturalnych. Ponownie najwięcej respondentów nie udzieliło jednoznacznej odpowiedzi (41,5%) a wśród pozostałych osób zadowolonych (37,4%) przeważali dość wyraźnie nad niezadowolonymi (21,1%). O tym, że jest to wyraźny trend świadczy postawiona w innej części kwestionariusza, pełniąca funkcję pytania kontrolnego, prośba o ocenę występujących w danym mieście warunków do rozwoju talentów twórczych przez zwykłych mieszkańców. Po raz kolejny najwięcej osób nie zajęło jednoznacznego stanowiska (47,3%), a osoby oceniające warunki pozytywnie były liczniejsze (31,4%) od tych, które oceniały negatywnie (21,3%).

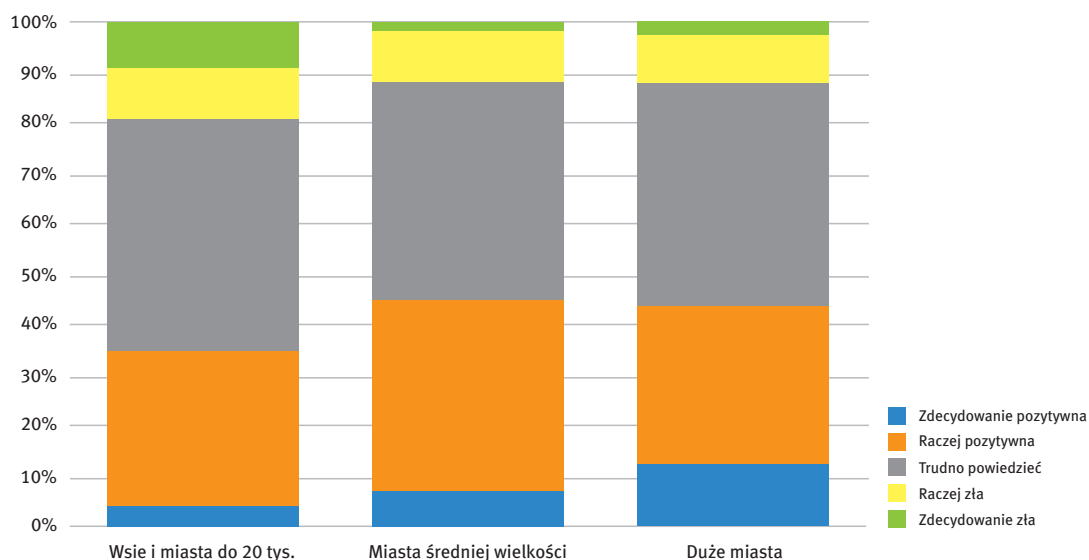
Dane na temat zadowolenia z życia kulturalnego oraz oceny instytucji kultury i ich oferty zostały przeanalizowane pod kątem wielkości miejsca zamieszkania badanych. Nie zostały zauważone jaskrawe różnice między respondentami zamieszkującymi poszczególne typy miejscowości. Jeżeli chodzi o zadowolenie z życia kulturalnego można zaobserwować, jak widać na wykresie 19., różnicę między mieszkańcami wsi i małych miasteczek do 20 tyś., wśród których mniej badanych wyraża zadowolenie (41,1%), a mieszkańcami średnich (między 20 a 75 tyś.) – 48% zadowolonych – i dużych (47,8%) miast.

Wykres 19. Ocena zadowolenia uczestnictwa w życiu kulturalnym a wielkość miejsca zamieszkania

Analogicznie wygląda sytuacja w wypadku opinii o funkcjonowaniu instytucji kultury. Tutaj również można dostrzec różnicę między wioskami i małymi miastami, a miastami średnimi i dużymi, gdzie – jak widać na wykresie 20. – występuje więcej opinii pozytywnych, aczkolwiek nie są to bardzo wyraźne różnice.

Wykres 20. Wielkość miejsca zamieszkania a opinia na temat funkcjonowania instytucji kultury

Respondenci pytani o powody nie w pełni zadowalającego uczestnictwa w kulturze wskazywali kilka głównych przyczyn. Najczęściej wymieniany był brak dostępności tłumaczy języka migowego – wskazało je niemal połowa (43,8%) osób, które udzieliło odpowiedzi. Dodatkowo 13,2%

respondentów zwróciło uwagę na brak napisów w telewizji i teatrach. Kolejna po problemach komunikacyjnych grupa odpowiedzi wiązała się z brakiem czasu na intensywniejsze życie kulturalne – wymieniało ją 26,6% pytanych – oraz sytuacją finansową badanych i wysokimi kosztami dostępu do wydarzeń kulturalnych, na które zwróciło uwagę 14,2% respondentów. Kolejną grupę odpowiedzi stanowiły te, w których pojawiał się wątek mało atrakcyjnej oferty kulturalnej. Można go odnaleźć mniej więcej w co dziesiątej wypowiedzi (9,1%). W 1/3 tego rodzaju wypowiedzi wyraźnie podkreślono, że brakuje wydarzeń kulturalnych organizowanych specjalnie z myślą o osobach niesłyszących. Ponadto 3% badanych, którzy udzielili odpowiedzi na to pytanie stwierdziło, że brakuje dobrej promocji wydarzeń kulturalnych i informacje nie zawsze docierają. Podobna liczba osób (2,6%) zwróciła ponadto uwagę na brak ogólniejszej polityki na rzecz środowiska osób niesłyszących oraz na brak towarzystwa, z którym można się wybrać na wybrane wydarzenie. Jedna z badanych stwierdziła wręcz: „boję się sama chodzić”. Pojawiły się również nieliczne głosy (nie całe 1%), że przyczyną nie w pełni zadowalającego uczestnictwa w życiu kulturalnym jest brak zrozumienia ze strony osób słyszących.

W kwestionariuszu przewidziano aż trzy różne pytania (21, 28, 29) dotyczące tego, co należy zrobić, aby poprawić dostęp do kultury osób g/Głuchych. Zakładano, że dobre pomysły mogą pojawić się w różnych momentach, pod wpływem rozmaitych pytań. Jednak zdecydowana większość odpowiedzi na wszystkie trzy pytania była podobna. W większości stanowiły one odbicie zidentyfikowanych powyżej przeszkód pełnego korzystania z oferty kulturalnej. Wiele postulatów miało bardzo ogólny charakter („zapewnić głuchym wsparcie”, „danie głuchym większych możliwości rozwoju”, „organizować coś ciekawego”). Najczęściej powtarzane postulaty dotyczyły takich spraw jak:

- Zapewnienie większej dostępności tłumaczy języka migowego;
- Wprowadzenie napisów w programach telewizyjnych i w kinie;
- Intensywniejsza animacja kulturowa w środowisku g/Głuchych (warsztaty, wycieczki, zajęcia na świetlicy, etc.);
- Większe dofinansowanie dla organizatorów inicjatyw kulturowych oraz dostępu do nich.

Takie odpowiedzi na to pytanie tylko potwierdzają wcześniej omówione przeszkody utrudniające uczestnictwo w życiu kulturalnym.

5.6 Podsumowanie

W trakcie badań sondażowych prowadzonych wśród osób niesłyszących (N=800) poruszone zostało całe spektrum tematów dotyczących uczestnictwa w kulturze – od omówienia poszczególnych form uczestnictwa (oglądanie telewizji, korzystanie z Internetu, czytelnictwo, korzystanie z oferty instytucji kultury) przez zaangażowanie w kulturę Głuchych po ocenę różnych aspektów uczestnictwa w kulturze. Poszczególne kwestie omówione zostały w kolejnych rozdziałach. W ramach podsumowania najistotniejsze wątki w sposób lapidarny, hasłowo zostały zebrane poniżej:

- Pod wieloma względami istnieją podobieństwa w uczestnictwie w kulturze osób g/Głuchych i ogółu Polaków.
- Tak jak w całym społeczeństwie polskim, tak i wśród osób niesłyszących (zwłaszcza starszych) telewizja pozostaje podstawowym medium uzyskiwania informacji, rozrywki i uczestnictwa w kulturze.
- Dostęp do różnych programów jest jednak znacznie ograniczony z powodu udostępniania z napisami lub tłumaczenia na język migowy tylko niewielkiej części programów.
- Bardzo rzadko oglądane są zwłaszcza programy kulturalne o sztuce czy podróżnicze.
- Olbrzymią rolę w społeczności głuchych odgrywa Internet, który wśród g/Głuchych jest używany wyraźnie częściej niż wśród ogółu Polaków.
- Odwiedzane strony internetowe świadczą o tym, że jest on ważny zarówno jako medium komunikacji z innymi osobami niesłyszącymi (Facebook, skrzynki pocztowe, videoblogi, czaty, etc.) jak i do odbioru informacji nadawanych w sposób masowy (jedna informacja do wielu członków – TVN24, Onsi.TV, etc.).
- Intensywność czytelnictwa wśród osób niesłyszących plasuje się na podobnym poziomie jak w całym społeczeństwie mimo wyraźnie mniejszego odsetka osób z wyższym wykształceniem w badanej próbie niż wśród ogółu Polaków.
- Zdecydowanie najczęściej odwiedzaną instytucją kultury jest kino.
- Najczęściej odwiedzanymi instytucjami kultury są teatry oraz muzea i galerie sztuki.
- Zdecydowana większość badanych ma regularny kontakt osobisty bądź za pośrednictwem Internetu ze społecznością g/Głuchych, ale wyraźna większość (3/4) z nich w ciągu ostatniego roku nie uczestniczyła w wydarzeniach artystycznych przygotowanych przez osoby niesłyszące.
- Najpopularniejszą formą kontaktu ze sztuką głuchych są spotkania z poezją miganą.
- Najczęściej w różne formy kultury Głuchych angażują się młode kobiety.
- Połowa badanych jest zadowolona z intensywności i jakości swojego uczestnictwa w kulturze.

- Funkcjonowanie instytucji kultury oraz oferta kulturalna jest oceniana lepiej przez osoby niesłyszące z dużych i średnich miast.
- Za zdecydowanie największą przeszkodę w pełniejszym uczestnictwie w kulturze uznawany jest brak tłumaczeń przekazów kulturowych na język migowy i napisów.

Precyzyjniejsze informacje o wyeksponowanych powyżej w sposób hasłowy najważniejszych wnioskach można odnaleźć w kolejnych częściach rozdziału analitycznego. Natomiast komentarz na temat zebranych danych wraz z katalogiem rekomendacji działań pozwalających na zwiększenie intensywności uczestnictwa w kulturze osób g/Głuchych stanowi treść następnego rozdziału.

6. Wnioski.

Rekomendacje wynikające z badań sondażowych

W podsumowaniu poprzedniej części zestawiono najważniejsze uzyskane w trakcie badań informacje. Celem niniejszego rozdziału jest ich interpretacja pod kątem identyfikacji barier utrudniających uczestnictwo w kulturze osób głuchych oraz stworzenia wstępnego katalogu rekomendacji pozwalających zmienić tę sytuację. Poszczególne kwestie zostały uszeregowane ze względu na ich wagę określoną w sposób subiektywny.

1. Zwiększenie czasu wyświetlania napisów dla niesłyszących

Postulat jest podnoszony przez środowiska osób niesłyszących od dłuższego czasu. Przeprowadzone badania sondażowe potwierdzają znaczne poparcie dla tego postulatu. Dodatkowo pokazują one, że telewizja jest bardzo popularnym medium, ale ze względu na to, że tłumaczone są tylko nieliczne programy wybór jest ograniczony. W znowelizowanej w 2011 roku ustawie o radiofonii i telewizji stwierdza się w §18, że przynajmniej 10% procent czasu emisji z wyłączeniem reklam powinno być nadawane z audiodeskrypcją, napisami dla niesłyszących lub tłumaczone na język migowy. Jednak w Porozumieniu nadawców z 2013 roku przyjęto, że „nie określa się wymiaru czasowego usług dedykowanych dla osób z dysfunkcją słuchu. Powinien on być co najmniej uzupełnieniem do pełnej kwoty zobowiązań, aby czas edycji audycji z audio deskrypcją, napisami dla niesłyszących oraz tłumaczonych na język migowy stanowił co najmniej 10% kwartalnego czasu nadawania z wyłączeniem reklam i telesprzedaży”¹⁷.

Warto zaznaczyć, że w przypadku filmów obcojęzycznych wprowadzenie napisów byłoby rozwiązaniem tańszym niż lektor, a ponadto pozwoliłoby na podniesienie poziomu znajomości języków obcych przez słyszących telewidzów. W wypadku filmów polskich można rozważyć zobowiązanie producentów do dostarczenia przygotowanych na podstawie scenariuszy plików tekstowych z zapisem ścieżki audio, co pozwoliłoby obniżyć koszty nadawców oraz wykorzystać napisy na pokazach polskich filmów w kinach.

---

¹⁷ http://www.krrit.gov.pl/Data/Files/_public/Portals/0/Nadawcy/aktualnosci/porozumienie_nadawcow.pdf Warto zwrócić uwagę na interpretację Rzeczniczki Praw Obywatelskich Ireny Lipowicz, która stwierdziła, że „W opinii rzecznika udogodnienia wymienione w wyżej wskazanym przepisie należy traktować osobno” – uważa RPO. – „Tak więc nadawcy są zobowiązani do zapewnienia 10 proc. programów posiadających audiodeskrypcję, 10 proc. programów z napisami dla osób niesłyszących oraz 10 proc. programów tłumaczonych na język migowy”. <http://www.niepelnosprawni.pl/ledge/x/163312>

2. Planowe i długofalowe udostępnienie zasobów kultury za pomocą sieci Internet

Jak wynika z badań sieć Internet jest niezwykle ważnym sposobem komunikacji i funkcjonowania w świecie osób niesłyszących. Ta oparta w dużej mierze na przekazach wizualnych sieć umożliwia kontakty bezpośrednie i dostęp do potężnych zasobów dała ogromne możliwości osobom g/Głuchym. Ważne jest, aby w pełni wykorzystać potencjał jaki daje Internet w przypadku tej społeczności. Działania w tej sferze obejmują:

- intensyfikację digitalizacji tekstów kultury z uwzględnieniem potrzeb osób z niepełnosprawnością sensoryczną;
- tworzenie atrakcyjnych form uczestnictwa w kulturze cyfrowej, np. w postaci wirtualnych spacerów 3D po muzeach i galeriach;
- stworzenie platformy promującej twórczość niesłyszących artystów (np. w formie wirtualnego muzeum);
- szkolenia i warsztaty zwiększające kompetencje komunikacji cyfrowej osób z niepełnosprawnością sensoryczną;
- w związku ze wskazywaniem przez wielu respondentów na problemy z uzyskaniem informacji (które są rozproszone w wielu miejscach) przydatne byłoby stworzenie lokalnych (np. powiatowych) stron internetowych (powiązanych np. ze stroną starostwa powiatowego) z wszelkimi informacjami niezbędnymi dla osób g/Głuchych. Oprócz informacji socjalnych i dotyczących spraw administracyjnych powinna być tam aplikacja rezerwacji usług tłumaczy języka migowego oraz informacje o ofercie kulturalnej i szkoleniach.

3. Dostępność tłumaczy Polskiego Języka Migowego

Najczęściej wskazywaną przez respondentów barierą pełnego uczestnictwa w kulturze był brak dostępności tłumaczy (głównie z Polskiego Języka Migowego, ale także z Systemu Językowo-Migowego). Kwestie tłumaczeń miała uregulować ustawa z 19 sierpnia 2011 roku o języku migowym i innych środkach komunikowania się. Niemniej jednak pojawia się wiele doniesień, że jej postanowienia nie zostały w pełni wprowadzone w życie. Oprócz implementacji postanowień ustawy w celu zwiększenia dostępności do zasobów kultury osób niesłyszących konieczna jest również nowelizacja ustawy rozszerzająca na instytucje kultury prawo osób niesłyszących do zapewnienia tłumaczenia, które w obecnie obowiązującej wersji ustawy ograniczone jest do organów administracji publicznej, jednostek Państwowego Ratownictwa Medycznego, podmiotów leczniczych, jednostek Policji i Straży Pożarnej (Art. 5.)

4. Dostosowanie instytucji kultury do potrzeb osób z niepełnosprawnościami sensorycznymi

Z przeprowadzonych badań wynika, że niewielki odsetek osób niesłyszących odwiedza takie instytucje kultury jak muzea i galerie sztuki oraz ośrodki kultury i biblioteki. Tymczasem istnieją możliwości, aby tego rodzaju instytucje stały się ważnymi miejscami życia kulturalnego osób niesłyszących. Pierwszym warunkiem zmian jest omówiona w punkcie 3. nowelizacja ustawy o języku migowym i innych środkach komunikowania się rozszerzająca zakres usług tłumaczy na instytucje kultury. Drugim warunkiem jest wskazane w punkcie 2. stworzenie strony internetowej z informacjami o ofercie kulturalnej dostępnej dla osób niesłyszących. Trzecim warunkiem jest dostosowanie instytucji kultury pod względem dostępności. Istnieje szereg wskazówek dotyczących dostosowania instytucji kultury pod względem dostępności, które dotyczą strony internetowej, zachowania pracowników oraz aranżacji przestrzeni. Zostały one zebrane np. w publikacji ABC Gość niepełnosprawny w muzeum (http://issuu.com/nimoz/docs/abc_go____niepe__nosprawny). Dobre praktyki w tym zakresie są wdrażane również przez Fundację Kultura bez Barier, która koordynowała przystosowanie do potrzeb odbiorców z niepełnosprawnościami sensorycznymi w kilkunastu placówkach w Polsce (m.in. w Muzeum Powstania Warszawskiego, Muzeum Fryderyka Chopina w Warszawie czy Muzeum Sztuki Współczesnej MOCAR w Krakowie).

Odrębnym działaniem w zakresie dostosowania instytucji kultury do potrzeb osób niesłyszących są programy zachęcające lokalne ośrodki kultury i biblioteki (zwłaszcza w miastach ze znaczną liczbą osób g/Głuchych) do inicjowania działań na rzecz tej grupy osób. W okresie ostatnich kilku lat, wraz ze spadkiem liczby wypożyczanych książek, biblioteki w większym stopniu stają się ośrodkami kultury organizującymi spotkania z ciekawymi ludźmi, warsztaty i inne wydarzenia kulturalne. W celu zwiększenia liczby odwiedzających je osób, podobnie jak inne ośrodki kultury, mogłyby przygotować integracyjne zajęcia oraz inne spotkania dla osób niesłyszących. Działania takie miałyby szanse powodzenia zwłaszcza w sytuacji, gdyby Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego albo samorządowe (np. na poziomie województw) wydziały ds. kultury stworzyłyby ramy finansowania działań łączących wydarzenia kulturalne z integracją za pomocą działań kulturalnych osób z różnego rodzaju niepełnosprawnościami. Ośrodki kultury stałyby się wówczas nie tylko miejscem obcowania z kulturą ale i integracji oraz nauki tolerancji. Takie rozwiązania stosowane są na świecie oraz oddolnie w niektórych miastach w Polsce - np. pewne elementy takich działań wdrażane są przez Raciborskie Centrum Kultury we współpracy z tamtejszym kołem terenowym Polskiego Związku Głuchych. Jak pokazuje ten przykład, do zaangażowania instytucji kultury w omawiane działania oprócz programu rządowego lub samorządowego zapewniającego m.in. przynajmniej częściowe finansowanie współpracy, przydatna jest również współpraca z organizacjami zrzeszającymi osoby niesłyszące.

5. Program promocji kultury Głuchych (Muzeum Głuchych)

W pytaniach otwartych kilku respondentów zgłosiło projekt muzeum Głuchych bądź innej instytucji promującej kulturę Głuchych. Wpisują się one w paradygmat traktowania Głuchych nie tyle jako osób niepełnosprawnych, co jako mniejszość kulturową ze swoim językiem, zwyczajami, tradycjami i twórczością. Patrząc w ten sposób należałoby zapewnić osobom niesłyszącym nie tylko możliwości rehabilitacji i aktywizacji zawodowej, jak innym grupom osób z niepełnosprawnościami, ale też środki na podtrzymywanie i promocję własnej kultury, tak jak to się dzieje w wypadku mniejszości etnicznych i narodowych zamieszkujących Polskę. Sposobem realizacji takiego zadania mogłoby stać się muzeum Głuchych, w którym można byłoby dowiedzieć się o historii i twórczości osób niesłyszących oraz byłoby również centrum kulturalno-oświatowym tej społeczności. Dla osób niesłyszących takie centrum pełniłoby nie tylko funkcję edukacyjną i animacji kultury, ale byłoby również istotnym elementem wzmacniania poczucia wartości i budowy tożsamości osób Głuchych jako dostrzeganych i ważnych w społeczeństwie. W przypadku osób słyszących – podobnie jak na przykład Muzeum Żydów Polskich – placówka pełniłaby funkcje edukacyjne, np. poprzez uwrażliwienie młodzieży szkolnej na sytuację i twórczość osób niesłyszących.

KRAKÓW 2014